

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**Факультет іноземних мов
Кафедра перекладу та слов'янської філології**

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище, ініціали)

«__» _____ 2024 р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 2024 р.

**ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ СЮЖЕТІВ
У ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
П. АКРОЙДА «БУДИНОК ДОКТОРА ДІ»**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗАМм-23
ступінь вищої освіти другий
(магістерський) рівень,
спеціальність 014 Середня освіта
(Мова і література англійська)
Акан Яни Вячеславівни
Керівник:
кандидат філологічних наук, доц.
Дудніков Микола Олексійович

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2024

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Акан Яна В'ячеславівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів має містити покликання на інше джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не буде допущеною до захисту або оцінена незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ.

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТРАДИЦІЙНІ СЮЖЕТИ ТА ОБРАЗИ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	7
1.1. Поліфункціональність традиційних сюжетів і образів у літературі: витоки та тенденції.....	7
1.2. Прийоми втілення традиційних сюжетно-образних компонентів в ідейно-художню структуру літературно-художнього тексту.....	12
Висновки до першого розділу.....	19
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМАТИКА І ПОЕТИКА ТВОРЧОСТІ БРИТАНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА П.АКРОЙДА.....	21
2.1. Художньо-естетична парадигма творчості П.Акройда.....	21
2.2. Історія написання роману П. Акройда «Будинок доктора Ді».....	27
Висновки до другого розділу.....	33
РОЗДІЛ 3. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ СЮЖЕТІВ В РОМАНІ П. АКРОЙДА «БУДИНОК ДОКТОРА ДІ».....	36
3.1. Роль фаустіани в романі П. Акройда «Будинок доктора Ді».....	36
3.2. Образ Лондона в рамках традиційної сюжетики (на матеріалі роману П.Акройда «Будинок доктора Ді»).....	43
Висновки до третього розділу.....	50
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56

ВСТУП

Актуальність. Літературна творчість завжди мала глибокий зв'язок з культурними, історичними та соціальними аспектами свого часу. Один із найважливіших аспектів полягає у використанні традиційних сюжетів, які є невід'ємною частиною літературного процесу. **Традиційні сюжети та образи**, що виникли у міфах, легендах та народних казках, продовжують залишатися важливим джерелом натхнення для письменників різних епох. Вони не лише допомагають зберігати культурну спадщину, але й виконують численні функції у художніх текстах, створюючи багатогранні та глибокі твори.

Тема використання традиційних сюжетів у сучасній літературі є дуже актуальною, оскільки продовжує впливати на розвиток художньої творчості. Традиційні сюжети не лише відображають культурно-історичні реалії тієї чи іншої епохи, а й дозволяють кожному автору по-новому трактувати відомі історії та надавати їм сучасного звучання. Використання таких сюжетів сприяє збагаченню літературного процесу, розширює межі художнього світу твору, надаючи йому глобального значення.

Пітер Акройд є одним із найвідоміших сучасних англійських письменників останньої третини ХХ століття. Його творчість вважається якісною модифікацією автобіографічної прози, історичної літератури та постмодерністської фантастики. Це пояснюється впливом постмодерністських концепцій: інтертекстуальності, подвійного кодування, літературної гри, міметичної природи текстової цитати. Однією з провідних тем британського романіста минулого століття є репрезентація історії як болісного досвіду, недовіра до офіційної наукової історіографії, пошук альтернативної історії. Для його творів характерні складні структури, глибоке занурення в культурно-історичне підґрунтя та багатосаровість. Яскравим прикладом майстерності П. Акройда є роман «Будинок доктора Ді», в якому автор майстерно поєднує елементи історичного роману, детективу та містики.

Елементом **новизни** кваліфікаційного дослідження можна вважати поєднання традиційної «фаустівської» теми з постмодерністською багатовекторною стратегією опанування дійсності.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження функціонального значення традиційних сюжетів у романі П. Акройда «Будинок доктора Ді» та їх ролі у загальному літературному процесі. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) визначити поліфункціональності традиційних сюжетів і образів у літературі;
- 2) проаналізувати прийоми втілення традиційних сюжетно-образних компонентів у ідейно-художню структуру літературного тексту;
- 3) дослідити художньо-естетичну парадигму творчості П. Акройда та історію написання роману «Будинок доктора Ді», а також розглянути художні особливості використання традиційних сюжетів у цьому романі;
- 4) охарактеризувати фаустівські мотиви у творі: від пратексту до постмодерністського роману П. Акройда «Будинок доктора Ді».

Об'єкт дослідження: роман П. Акройда «Будинок доктора Ді».

Предмет дослідження: функціональне значення традиційних сюжетів у літературному процесі та безпосередньо в романі П. Акройда «Будинок доктора Ді».

Методологічною основою роботи є історико-літературні праці в царині традиційних сюжетів: А. Волкова [11], А. Нямцу [24], А. Ткаченка [35], А. Мойсієнка [22], В. Будного та М. Ільницького [9], а також розвідки, присвячені життю і творчості британського поета, прозаїка та літературного критика П. Акройда: С. Євтушенко [16], Т. Прищепи [29], В. Тимофєєвої [34].

Методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація), психоаналітичний, біографічний, порівняльно-історичний, порівняльно-типологічний, герменевтико-інтерпретаційний.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали та висновки магістерської роботи можуть бути використані у школі, закладі вищої освіти і при розгляді питань, які стосуються вивчення традиційних сюжетів світової літератури на уроках зарубіжної літератури, а також на заняттях наукового гуртка, спецкурсах і спецсемінарах.

Структура роботи: робота містить вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, висновки та список використаної літератури.

Загальний обсяг роботи – 60 сторінок, з яких основний текст складає 55 сторінок, список використаних джерел включає 50 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТРАДИЦІЙНІ СЮЖЕТИ ТА ОБРАЗИ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Поліфункціональність традиційних сюжетів і образів у літературі: витоки та тенденції

Порівняльне літературознавство – літературознавча наука, що має свій глосарій, мету, завдання, а також відповідні методи дослідження. Одним із актуальних завдань і важливих аспектів порівняльного літературознавства є дослідження традиційних сюжетів, мотивів і образів, які «є складними утвореннями, які виникли внаслідок генетичних і контактних зв'язків, типологічних збігів та інтертекстуальних перегуків» [9, с. 164].

Всебічне дослідження цього явища залишається одним із найактуальніших завдань сучасного літературознавства. У розвідках таких учених як А. Нямцу, А. Волков та ін. працюють над розробленням теоретичних аспектів, встановленням специфіки та з'ясуванням деталей.

До проблем, пов'язаних із трансформацією різних типів літературних традицій, у сучасному літературознавстві давно спостерігається підвищений інтерес. Дослідницькі спроби визначення якості відомих образів найчастіше зводяться до трьох – «старі», «світові» і «вічні». Відомий український дослідник А. Нямцу відзначає метафоричне звучання означених характеристик і пропонує натомість застосувати для їхнього позначення термін «традиційні». Його колега А. Волков, який є прихильником теорії традиційних сюжетів та образів, зазначає, що «деякі твори завдяки закладеним у них потенційним можливостям отримують широке визнання у світовій і національній літературі». Він додає, що «традиційним слід вважати сюжет (образ, мотив), який переходить від покоління до покоління, від однієї літературної доби до іншої, тобто такий, який зберігається і активно функціонує протягом значного історичного часу» [11, с. 4]. Також цей дослідник наполягає на тому, що «традиційні сюжети та образи – це особливий спосіб художнього відображення та перетворення дійсності, коли життєвий матеріал уже пропущено крізь

творчу призму традиції – міфу, фольклору, історичної легенди, літератури. Створена раніше «друга дійсність» знову ще раз проходить крізь авторську призму, трансформується при оформленні явищ і проблем іншої епохи» [11, с. 8].

Під традиційними сюжетами і образами у світовій літературі можна розуміти символи, що відображають важливі аспекти людського життя та культури. Біля їх витоків стоїть усна народна творчість, а саме давні міфи і легенди, що передавалися з покоління в покоління. Таким сюжетами характеризувались твори, в яких домінував культурний та історичний контексти. Найцікавіше в таких сюжетах, як, – їхня поліфункціональність, яка, як зазначає А. Нямцу і Г. Фоміна, «обумовлена тим, що за своєю смисловою значимістю вони є відкритими художніми системами, які не тільки демонструють очевидні зв'язки із сприймаючою реальністю, але є іманентними суспільному буттю структурами, що характеризуються комплексом основних і допоміжних функцій» [25, с. 14.]. Тож, вочевидь, подібні сюжети можуть мати широке функціональне призначення, яке залежить від літературного періоду, жанру або інтерпретації автора. Яскравим прикладом традиційного образу може слугувати образ Прометея, що символізує непокору, жертву в ім'я людства, боротьбу за знання. Міфологічні образи (богині, герої, чудовиська) уособлювали набір універсальних тем: добро і зло, смерть і воскресіння, людську слабкість та силу духу. Ще одним прикладом є міф про Орфея і Еврідіку, що відображає тему кохання і смерті, яка залишається актуальною і донині часто реінтерпретується.

Поліфункціональність образів, на думку А. Є Нямцу, проявляється і в тому, що один і той самий сюжет може виконувати різні ролі в різних контекстах і творах. Образ Дон Кіхота у романі М. Сервантеса сприймається як іронічне переосмислення лицарських романів, проте в пізніших інтерпретаціях цей персонаж став символом трагічного ідеалізму. Його пригоди відображають не тільки особисту драму героя, але й проблеми соціальної нерівності та конфлікт між ідеалами та реальністю. Тема Гамлета, відомого своєю внутрішньою боротьбою та сумнівами, у п'єсі В. Шекспіра неодноразово переосмислювалася у світовій літературі.

Але кожен автор вкладає у цей образ нові смисли, відображаючи свої моральні та філософські пошуки. Поліфункціональність таких сюжетів дозволяє їм виконувати кілька функцій одночасно: символічну, дидактичну, естетичну.

Традиційний сюжет, на думку М. Шевчук, це «певна модель світу, яку кожен автор осмислює по-своєму і доповнює остаточною моделлю новим змістом. Використання такої форми (з огляду на генеральну ознаку явища – сталість структурних та змістовних характеристик) підпадає під певні художні закони. Найважливішими проявами цих законів є процеси авторської інтерпретації та адаптації традиційного сюжету до певних культурно-історичних проявів епохи, якою він засвоюється, зокрема, їх включення в систему національної літератури» [42, с. 32]. Як вважає М. Франчук, «у площині традиційного сюжету лежить поняття традиційного образу, який виступає його частиною, але часто існує цілком самостійно і несе у собі певні характерні психо-поведінкові універсальні домінанти» [39, с. 155].

Не можна оминати увагою витoki традиційних сюжетів і образів. Крім фольклору, іншим важливим джерелом традиційних сюжетів є релігійні тексти. Біблія, Коран, Тора – усі ці «святі» книги мають значний вплив на появу традиційних образів у літературі. Історія Каїна й Авеля стала символом конфлікту, морального вибору та братовбивства, що переробляються і в літературі XIX-XX ст., наприклад, він переосмислюється у творі Дж. Стейнбека «На схід від Едему». Міф про Геракла (Геркулеса), який долав величезні перешкоди, ставав джерелом натхнення від античності до нового часу. Аналогічні герої зустрічаються в різних культурах: шумерський Гільгамеш, скандинавський Тор чи слов'янський богатир Ілля Муромець.

Дослідниця Т. Бикова переконує, що «окремий образ в одному творі може поставати як образ-деталь, образ-ім'я, образ-згадка, а сюжет може перетворюватися суто на алюзію, асоціацію чи ремінісценцію» [3, с. 143].

Окрему групу становлять легендарні сюжети і образи. Значну роль у формуванні традиційних сюжетів відіграла й антична література. Твори

Гомера, Есхіла, Софокла, Еврипіда стали не лише прикладом епічного стилю, але й джерелом мотивів та образів, які продовжують відтворюватися і модифікуватися протягом століть. Приміром, образ Одісея як символ мандрівника, що шукає шлях додому, постає і в «Божественній комедії» Данте і «Уліссі» Дж. Джойса.

Мотивом, що є так званим першоелементом сюжету, зазвичай називають найпростішу змістовну оповідну одиницю. За О. Бойченко, мотив кваліфікується як «відносно стійкий, формально змістовний складник художнього твору» [7, с. 347]. На думку Р. Пархоменко, мотив – «ядро, приховане за деталями, що відрізняють один варіант мотиву від іншого в різних текстах» [27, с. 100]. Т. Кушнірова визначає мотив як «формально- змістовну одиницю, що є складником фабули і рушієм сюжету, засобом розкриття характерів і вираження ідейного задуму митця» [17, с. 7]. Бельгійський дослідник Р. Труссон репрезентує мотив як «універсальне вираження певних стосунків чи характерів, та має індивідуальне втілення у конкретній темі, у такій класифікації, наближаючись до архетипу» [50, с. 193].

Дослідник А. Ткаченко зазначає, що «термін «мотив» доцільніше відносити до лірики. І насамперед тієї, що її часом називають *безсюжетною* (позбавленої виразної фабули), тематики, проблематики та іншого традиційних огрублень у царині змісту» [35, с. 175]. Разом з цим, цей учений зазначає, що «мотив, як і загалом художній образ, може бути свіжим, поступово ускладнюватися, набувати нових модуляцій, навіть вичерпуватись, аби, перейшовши через негацію і скепсис, прориватися до нових поколінь» [35, с. 173].

Функції мотиву проявляються у сюжеті конкретного твору, у контексті творчості одного, а також і в групі творів різних авторів. Кожна нова літературна епоха повертається до старих мотивів, наповнюючи їх новим смислом.

У різні історичні періоди традиційні сюжети, мотиви та образи підлягали різноманітним змістовним трансформаціям. Вони адаптувалися відповідно до соціальних, політичних та культурних умов, що дозволяло їм залишатися актуальними та значущими. Однією з основних тенденцій у

використанні традиційних сюжетів є їхнє переосмислення та інтеграція у нові літературні форми. Так, письменники епохи Відродження зверталися до міфів та легенд.

Наприклад, сюжет поеми Е. Спенсера «Королева фей» запозичений з лицарських легенд. Багато п'єс В. Шекспіра мають численні алюзії на міфологію Давньої греції та Риму, зокрема, комедія «Сон літньої ночі»; його співвітчизник Дж. Мільтон в своїй поемі «Втрачений рай» послуговується античними мотивами для інтенсифікації протистояння між високим і людським. Французький письменник Ф. Рабле у своєму творі «Гаргантюа і Пантагрюель» застосовує комбінацію фольклору, міфології та легенд з метою створення гумористичного і сатиричного ефекту.

Використання міфологічних образів сприяло розширенню тематичного діапазону творів (кохання, мораль), а також проблематики і відображення ідей гуманізму.

У ХХ ст. особливо поширеним стало переписування міфів та класичних сюжетів, але через призму сучасних ідей та проблем. Одним із прикладів є жанр фентезі, який використовує класичні мотиви міфів та епосів, але збагачує їх новими сенсами. Дж. Толкін, створюючи «Володаря пернів», використав мотиви міфів про боротьбу між добром і злом, але надав їм нового значення через філософській політичні контексти ХХ ст. Кохання, смерть, війна, боротьба добра і зла, пошуки сенсу життя – ці питання не втратили своєї важливості і в сучасному світі.

У постмодерністських творах часто зустрічається гра з традиційними сюжетами, де класичні герої та ситуації опиняються в зовсім несподіваних умовах. Таке переосмислення можна спостерігати у романі У. Еко «Ім'я троянди», де використовується середньовічний детективний сюжет, але під кутом зору сучасної епістемології та філософії. У романі М. Етвуд «Оповідь служниці» використовується традиційний сюжет про антиутопію, але через призму феміністичних ідей. Найчастіше канадська письменниця втілює на папері мотив репресивної влади, втім, акцентує увагу на питаннях гендерної нерівності. Така реінтерпретація перетворює класичний сюжет на сучасний і сприяє розширенню читацької аудиторії, що зустрічається з подібними суспільними проблемами. Окрім цього, традиційні сюжети та

образи використовують для здійснення культурного обміну між літературами різних націй. Завдяки цьому такі сюжети можна назвати універсальними і такими, які допомагають встановлювати міжкультурну комунікацію.

Окрім літературного значення, традиційні сюжети та образи відіграють важливу роль у культурному обміні між різними народами. Багато сюжетів мають спільні риси у літературах різних націй, що свідчить про їхню універсальність. Це дозволяє використовувати традиційні сюжети як зв'язок між різними культурами для пошуку спільних рис між народами і цивілізаціями.

Літературознавці вбачають у цьому один із ключових аспектів глобалізації сучасної літератури, яка вже давно перестала бути винятково національним феноменом і стала частиною світового культурного процесу. Традиційні сюжети та образи є інструментом збереження та передачі культурної спадщини, а також відображенням морально-етичних цінностей, засобом осмислення психологічних конфліктів та індивідуальних переживань. Крім того, вони надають творам глибини, дозволяючи автору створювати складні, багатопланові наративи.

Однією з основних функцій традиційних сюжетів є *збереження та передача культурної спадщини*. Саме ця функція дозволяє автору зберігати зв'язок із літературною традицією, використовувати відомі мотиви та образи для створення нових творів в умовах культурних змін, коли традиційні цінності можуть втрачати своє значення.

1.2. Прийоми втілення сюжетно-образних компонентів у ідейно-художню структуру літературно-художнього тексту

Прийоми втілення сюжетно-образних компонентів у ідейно-художню структуру літературно-художнього тексту є вкрай необхідними механізмами, спроможними допомогти авторові створити гармонійну і багатогранну композицію, що сприймається читачем на інтелектуальному і емоційному рівнях. Серед основних прийомів упровадження сюжетно-образних компонентів у літературний процес слід назвати:

інтертекстуальність. Термін, що був введений дослідницею Ю. Крістевою, зараз набуває широкої наукової популярності. Д. Соколівська стверджує, що «інтертекстуальність полягає у відтворенні в творі конкретних явищ, інших творів, що були написані раніше, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання та ін.» [33, с. 388]. Використання уривків із інших текстів або посилань, точних або імпліцитних алюзій, цитат, ремінісценцій або і прямих запозичень здатне розширити смислові коди твору. Інтертекстуальність застосовують для структурування значень, що додаються до головних ідейно-смислових чинників, які живляться міфологічною поетикою.

Міфологізація репрезентується через створення символічних образів, що базуються на міфах, архетипах і символах, що відображають основні ідеї твору. Через такі образи літературний текст стає здатним висловлювати універсальні теми, пов'язані з сенсом буття, її етичною та моральною відповідальністю. О. Турган зауважує, що «міфологізація стає характерною рисою урбаністичної літератури: цивілізація, що виникла в результаті цілеспрямованої діяльності соціуму, втрачає структурність і робить проблематичним саме існування соціуму й окремої особистості. Міфологічна свідомість поновлює втрачені орієнтири, відроджує зміну пріоритетів» [36, с. 130]. Міфологія розчиняється в різних часових пластах, її притаманна своєрідна *темпоральність*, яка полягає у авторській «грі» з хронологічною структурою твору, з часом, у якому розгортаються події. Цей прийом дозволяє авторам використовувати флешбеки, передбачення, паралельні часові лінії, що можуть створювати складні структури на рівні сюжету і символізувати певні ідеї. На переконання А. Марчук, «час слугує інструментом виміру протяжності існування простору та його складових, а отже, набуває матеріалізації у явищах, предметах та істотах, які означають собою певний простір» [20]. Така організація часу допомагає представити перехідні етапи розвитку персонажів, їхні трансформації та загальну концепцію твору, яка часто є прихованою в алегоричних лабіринтах, адже алегорія – це прийом, за допомогою якого конкретні персонажі, події або об'єкти символізують загальні абстрактні ідеї або різні концепти. Завдяки алегорії, автор може створити багатозначний образ в якості інструмента для

реалізації ідеологічних позицій. Як стверджує С. Герасимчук, «алегорія – конструкт для прихованого філософського смислу. Вона виникла в результаті систематичного тлумачення образів і породження нових смислів – результат динаміки цієї літературознавчої категорії, що характеризується зростанням її естетичних спроможностей» [12, с. 224]. Цю літературознавчу стратегію підсилюють різноманітні конфлікти (між особистістю і суспільством, реальним і фантастичним світом) є важливими сюжетними компонентами для розвитку ідеї твору.

За допомогою контрастів автор може показати протиріччя між різними світоглядами, станами чи цінностями. «Конфлікт в літературі – зіткнення, боротьба, на якій побудовано розвиток сюжету в художньому творі. Термін конфлікт близький до терміну колізія, вони нерідко замінюють один одного», – зазначають Ю. Свірська та О. Соловей [31, с. 147]. Через конфлікт між героєм і суспільством, що зіштовхується з соціальними, моральними чи психологічними труднощами, можна передати ідеї про складність існування людини в світі. Певні ідеї або моральні уроки, які не можна передати через пряме слово, висвітлюються через символічні значення. За допомогою символів можна створити багатозначні образи, що не лише урізноманітнюють сюжет твору, але й підсилюють основні теми або ідеї.

Т. Яценко характеризує символізм як такий, якому притаманні «мотиви безнадії, зневіри, прихований чи очевидний сум, розпач. Символістський твір – це ідеалізування позитивного та сконцентрований осуд потворного в житті особистості» [43, с. 16]. Символи, як правило, розглядаються в паралельних реальностях та їх значеннях.

Паралелізм є структурно-сюжетним механізмом, сутність якого у паралельному використанні аналогій або паралельних подій, персонажів або сюжетних ліній. А. Мойсієнко вважає, що «художня модель паралелізму ґрунтується на засадах взаємопов'язаності явищ і подій в живій природі, нерозмежованості життєдіяльності людини і законів природи, що виявляється в певній кореляційності різних станів природи і особи – ліричного героя з відповідним зображенням у вчинках, помислах, настроях» [22, с. 57]. Паралелізм дозволяє передусім підкреслити схожість

або контраст між окремими елементами метонімічного тексту. Метонімія дозволяє трансформувати конкретні образи на абстрактні поняття, формуючи ті, що відображають більш загальні концепти. За влучним висловом А. Удинської, «поняття метонімії не є однорідним, адже вживається не лише як назва тропу, а й як позначення одного зі шляхів історичного розвитку слова. ... І цікавить нас, насамперед, як один із механізмів регулярної багатозначності» [37, с. 15]. Метонімія функціонує в діалозі з метафоричними елементами тексту. Метафора часто використовується для відображення складних понять через доступніші символи, а метонімія дозволяє замінити частину цілим і навпаки, що також додає текстові багатозначності. Американські дослідники Дж. Лакофф і М. Джонсон стверджують, що «метафора – це не фігура мовлення, а фігура мислення, і, як мовне явище, відображає базовий когнітивний процес» [47, р. 22].

Всі ці художні прийоми мають стратегічну мету – відтворення психологічних реалій, які в свою чергу створюють образи-персонажі через опис їхніх думок, переживань, мрій та спогадів. Психологічний реалізм дозволяє авторові заглибитися у внутрішній світ героїв, їхні конфлікти і переживання, що гармонійно інтегруються в сюжетно-образну структуру тексту. За Дж. Каддоном, «у психологічному реалізмі особлива увага приділяється внутрішній характеристиці героїв та мотивації до дослідження духовного, емоційного та ментального життя персонажів. Цей художній напрям досліджує причини поведінки персонажа, які стимулюють сюжет і пояснюють історію» [45, с. 631]. Найчастіше внутрішня характеристика персонажу передається через внутрішній монолог.

Цей прийом дозволяє передати інтимні думки і переживання персонажів, які не виражені через діалоги або дії. Внутрішній монолог дає можливість усвідомити глибинні мотиви персонажа, які додають тексту психологічної напруги. Визначний український мовознавець О. Потебня свого часу наголошував на тому, що «внутрішній монолог стає для читача дверима у внутрішнє мовлення персонажа, в словесненні глибини його свідомості і підсвідомості» [28, с. 35].

Отже, втілення сюжетно-образних компонентів у літературно-

художній текст вимагає майстерного поєднання різноманітних прийомів, що дозволяють передати не лише конкретну історію, але й глибокі філософські, моральні проблеми або культурні концепти.

Яскравим прикладом використання традиційних сюжетів та образів у сучасній літературі є роман П. Акройда «Будинок доктора Ді». У цьому творі автор талановито поєднує міфологічні та історичні компоненти у сучасному літературному полотні, створюючи глибокий і вельми складний багатоплановий текст.

П. Акройд активно використовує в першу чергу історичні алюзії, зокрема, на реальні історичні події та персонажів, які сприяють автентичності твору. Одним із центральних образів роману є Джон Ді, реальна історична постать XVI ст. Джон Ді був відомим алхіміком, математиком і астрологом при дворі королеви Єлизавети I. Завдяки цьому історичному персонажеві Акройд вплітає у текст багатий культурний контекст епохи Відродження.

Алхімія, яка була центральною темою досліджень Джона Ді, також стає важливим сюжетним елементом роману. Акройд використовує образ алхімії як метафору для духовного і інтелектуального пошуку, що робить роман багатозначним і багаторівневим.

Численні посилання та інші за жанром літературні твори забезпечують інтертекстуальність роману «Будинок доктора Ді». Не можна не помітити референції автора до творів відомих митців Відродження В. Шекспіра та К. Марло, що уможлиблює створення складної системи зв'язків між різними за часом та епохою культурними текстовими пластами.

Не останню роль відіграють у художній структурі роману П. Акройда і містичні мотиви, які покликані сформувати стихію таємничості та ауру напруження, а також слугують для формування драматизму і висвітлення глибинних психологічних конфліктів персонажів твору.

Основоположним символом роману, безперечно, є будинок, що виступає містком між минулим і сучасним і, як і сам Доктор Ді втілює зв'язок між різними епохами, і є інструментом вивчення культурної пам'яті та історичної спадщини для розуміння ролі минулого для сучасного. Символи алхімії, такі як філософський камінь, символізують пошук духовного

просвітлення та трансформації. Образи світла і темряви, що часто з'являються у романі, символізують боротьбу між знанням і невіглаством, добром і злом. Вони беруть участь у формуванні інформативної насиченості тексту і допомагають читачам глибше зрозуміти внутрішній світ персонажів та концептосферу твору.

Письменницькою візитівкою П. Акройда є комбінування різних жанрових форм у межах одного текстового полотна. У аналізованому романі автор синтезує компоненти історичного роману з містичним трилером та детективом. Цей художній комплекс формує багатошаровість тексту з метою привернення уваги читачів і різнохарактерної інтерпретації твору літературознавцями.

Елементи детективу у романі Акройда деталізують події минулого і створюють інтригу навколо Джона Ді та його будинку, в той час як містика та трилер надають тексту художньої напруги. Ця жанрова інтерференція дозволяє авторові уникнути стереотипів і шаблонів та створити неповторний літературний шедевр, в якому відсутні ознаки чітких жанрових форм.

Значну увагу митець приділяє і створенню психологічних портретів своїх персонажів. Змальовуючи їхні внутрішні конфлікти, реалізовані у діях та рішеннях, автор досягає реалістичності і переконливості. Це яскраво доводить образ головного героя роману, Джона Ді, у якому геніально поєднані прагнення до знань та освіти і водночас невпевненість і вразливість. Крізь призму цього образу автор розмірковує про стосунки між людьми, людські амбіції та сенс життя. Інші персонажі роману також мають свої унікальні психологічні штрихи, як-от Едвард Келлі, який є асистентом та соратником Джона Ді, зображений як амбітна та маніпулятивна особистість, що прагне використати знання Ді задля реалізації своїх задумів. Їхні з Ді стосунки відображають складну динаміку влади та довіри.

Для створення складної структури тексту з різними часовими пластами у романі «Будинок Доктора Ді» Акройд активно послуговується прийомом паралельних наративів і таким чином створює ефект невинної взаємодії минулого і теперішнього. Цей прийом у романі репрезентований історіями Метью Палмера та Джона Ді.

Також Акройд по-особливому ставиться до темпоральності твору, адже в ньому постійно відбуваються часові флешбеки та мандрівки в часі. Таким чином автор досліджує теми культурної пам'яті та їх вплив на події життя сучасних персонажів. Наприклад, минуле Джона Ді, його ставлення до інших історичних фігур є основним для розуміння поведінки сучасних персонажів. Роман «Будинок Доктора Ді» вирізняється складними образами і символами, які допомагають авторові розкрити тематику і головні концепти твору.

Автор роману надає особливого значення таким символам як світло і темрява, які у його інтерпретації найяскравіше відображають боротьбу між добром і злом. Ці символи дозволяють конкретизувати конфлікти і теми роману.

Варто також говорити і про стилістику роману «Будинок доктора Ді», яка характеризується численними алюзіями, здатними створити виразне і насичене полотно, спроможне допомогти читачам перенестись у атмосферу доби Відродження. Також, автор надає особливої ваги архаїзмам, які формують автентичний антураж твору. Усі стилістичні засоби, використані Акройдом на рівні лексики і синтаксису створюють численні описи, що запам'ятовуються, — описи будинку, лабораторії, книг, інтер'єрів. Всі ці фактори сприяють кращому розумінню твору сучасними читачами.

Одним із найпомітніших постмодерністських механізмів, які застосовує Акройд, є гра з жанрами і стилями. Залучення іронії, пародії та метатекстуальності у текстову тканину дозволяє авторові текст зробити текст динамічним і напрочуд цікавим для читача. Крім цього, атвор привертає увагу до несподіваних інтерпретацій традиційних жанрових форм і літературних канонів.

Монологи та діалоги для розкриття внутрішнього світу персонажів сприяють сюжетному динамізму, а також надають текстові певної інтимності та емоційної глибини, дозволяючи читачам краще зрозуміти мотиви та почуття героїв.

Історичні алюзії, елементи містики та символізму, синтезу жанрів, психологізму, паралелізму, складних образів з такою ж мовою, постмодерністських практик, що виражаються на рівні діалогу і монологу,

– всі ці поетичні особливості формують унікальний літературний текст, у якому автор талановито інтегрує традиційні сюжети й образи у сучасний літературний контекст.

П. Акройд показує, що література може бути багатогранною та багатшаровою, де кожен новий рівень має значення, збагачує читацький досвід та стимулює до роздумів.

Таким чином, прийоми втілення сюжетно-образних компонентів у ідейно-художню структуру літературно-художнього тексту є ключовими для розуміння та інтерпретації роману «Будинок доктора Ді». Вони дозволяють створити незвичайний та багатозначний текст, що залишається актуальним та цікавим для читачів різних епох та культур.

Висновки до першого розділу

У першому розділі роботи було досліджено поліфункціональність традиційних сюжетів і образів у літературі, розглянуто їх витoki та тенденції розвитку. Аналіз літературних прикладів, зокрема, роману П. Акройда

«Будинок доктора Ді», дозволив виділити кілька ключових аспектів, що демонструють значення та багатофункціональність цих елементів у літературному процесі. У сфері поліфункціональності традиційних сюжетів і образів виділяють збереження культурної спадщини, створення багатшарового дискурсу, передачу морально-етичних цінностей, осмислення психологічних конфліктів, філософські роздуми.

Аналіз роману «Будинок доктора Ді» П. Акройда продемонстрував, як традиційні сюжети й образи можуть бути інтегровані у сучасний літературний контекст через *мотив пошуку таємних знань, образ мага та вченого, тему боротьби добра і зла, інтертекстуальності, символіку та метафори, адаптацію до сучасних умов.*

Дослідження поліфункціональності традиційних сюжетів та образів у літературі на прикладі роману П. Акройда «Будинок доктора Ді» демонструє їхню провідну роль у створенні унікальних за своєю поетикою літературних творів.

Тож, вивчення традиційних сюжетів постає актуальним завдяки універсальності і широких адаптивних можливостей, поліфункціональності, здатністю пристосовуватися до швидкоплинних соціальних контекстів. Зберігаючи свої архетипи, вони ілюструють авторське переосмислення і актуалізацію сучасних тем, тим самим постають засобом міжкультурного діалогу.

Вивчення традиційних сюжетів і образів у світовій літературі показує їхню багатогранну природу та ключову роль у розвитку літературних традицій різних епох і культур. Традиційні сюжети та образи не тільки становлять базову основу для багатьох літературних творів, але й функціонують як своєрідний код, через який можна розкрити глибинні ідеї та концепції людського існування. Це пояснюється *архетипічним характером традиційних сюжетів, поліфункціональністю та адаптивністю, міжкультурним діалогом та універсальністю, їхньою участю у переосмисленні сучасних реалій, жанровою еволюцією з урахуванням культурних змін.*

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМАТИКА І ПОЕТИКА ТВОРЧОСТІ БРИТАНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА П. АКРОЙДА

2.1. Художньо-естетична парадигма творчості П. Акройда

П. Акройд – один із найвпливовіших сучасних британських письменників, у роботах якого поєднані елементи історії, міфології, філософії та культури, створюючи незрівнянні художні світи. С. Євтушенко наголошує, що «художня проза митця позначена ускладненими методами пізньомодерної літературної археології, її структуралістським захопленням шарами й рівнями, кодами та інтертекстуальністю» [16, с.109]. «Письменник зізнавався, що його приваблює не стільки, власне, історична проза, скільки письмо, присвячене пошуку сутності історії», – пояснює Б. Фінні. [46, р. 257].

Художньо-естетична парадигма його творів включає ряд ключових особливостей, серед яких слід назвати передусім історичне переписування, міфопоетику, стилізацію, гру з літературними жанрами. Однією з найяскравіших рис творчого почерку П. Акройда є його схильність до історичного реконструювання минувшини. Відомо, що Акройд мав особливе ставлення до історії Англії, а саме до Лондона, і навіть «на певному етапі автор ототожнює себе з Лондоном, і його шлях пізнання міста стає завуальованим шляхом пізнання себе» [34, с. 49]. Лондон нерідко стає не просто тлом для романних подій, а й повноцінним персонажем. У відомому романі «Лондон: біографія» Акройд створює біографію міста, поєднуючи історичні факти з вигаданими епізодами, що надає творові динамізму і позачасової актуальності, в якій немає чітких кордонів між реальним і вигаданим.

А. Дегерменджи зазначає, що «специфічною складовою прози П. Акройда стає історичне минуле, що проявляється в зображенні окремих історичних подій та особистостей, у навмисному підкресленні загальних рис реконструйованої епохи» [15, с. 33]. Романіст, таким чином, скористався історією не лише як джерелом інформації, але і як творчим

матеріалом, що дозволяє йому специфічно підійти до структурування темпоральних відносин в межах одного твору. У його романах минуле не є закамінелим тлом, а стає активною частиною сюжету, здатною впливати на персонажі й події. Такий підхід варто назвати постмодерністським, адже він дозволяє деконструювати історичну лінію та переосмислити її крізь призму сучасного досвіду. Приміром, у його романі «Гоксмур» історія архітектора, який будує лондонські церкви, переплітається з розслідуванням серійних вбивств у ХХ ст.

Другою відмінною рисою творчості П. Акройда є міфопоетика або тенденція до міфологізації реальності і використання міфів як інструменту для осмислення історії та культури. У романах П. Акройда міф не просто відтворюється, а піддається переосмисленню і адаптації до сучасних умов. Наприклад, у романі «Міфи Лондона» письменник репрезентує міфічні уявлення про Лондон як міфопоетичний простір, тобто місто, де міфічне і реальне співіснують і створюють особливий культурний ландшафт.

У П. Акройда був і особливий підхід до реконструювання культурної пам'яті через посередництво міфопоетичного принципу. Автор вважає, що міфи є не тільки частиною минулого, але й важливим елементом сучасної культури. Для того, наприклад, щоб осмислити питання моральної відповідальності особистості, сили слова у формуванні дійсності, у романі «Дан Лено і Лаймхаузський голем» П. Акройд залучає образ голема – міфічної істоти з єврейської легенди. Тож через міф Акройд розмірковує над неоднорідністю сучасного світу, в якому соціальні та культурні процеси залежать від діяльності міфічних структур.

Ще однією важливою рисою художньої творчості британського письменника є стилізація. Він часто використовує елементи різних літературних жанрів, таких як готичний роман, детектив, біографія або історична хроніка, але зберігає при цьому постмодерністський іронічний підхід. Так, у романі «Останній заповіт Оскара Вайльда» Акройд створює ілюзію, що текст є справжніми спогадами Вайльда, однак ця стилізація служить для глибшого розкриття філософських та естетичних питань мистецтва і моралі. Така гра жанрами допомагає Акройдові підкреслити умовність будь-якого літературного наративу і водночас нагадує читачеві,

що література є не лише відображенням дійсності, але й засобом її моделювання.

Також П. Акройд вдається до активного використання метатекстуальності та інтертекстуальності у своїх творах. У всіх його романах часто містяться численні алюзії до інших літературних творів, історичних подій та культурних контекстів, що дозволяє розглядати їх як своєрідні літературні палімпсести. У романі «Гоксмур», приміром, можна побачити авторські звернення до творів Т. Де Квінсі та В. Блейка, а також до архітектурних і містичних текстів, що створює структурну багат шаровість його текстів. Художньою родзинкою цього роману, як запевняє О. Бойніцька, є «специфічна естетика потворного, що загалом стає проявом постмодерного культу огидного та жахливого» [6, с. 301].

Центральною темою багатьох творів П. Акройда є проблема темпоральності. Автор розглядає час як нелінійну структуру, в якій минуле і майбутнє можуть переплітатися. У цьому контексті Акройда можна порівняти з Дж. Джойсом або В. Вулф, які також використовували нашарування різнопланових часових пластів у своїх творах. Для Акройда час є не тільки фізичною категорією, але й культурним явищем, яке формується через пам'ять і текст.

Творчість П. Акройда асоціюється з питанням ідентичності, як індивідуальної, так і колективної. Ідентичність у творах Акройда набуває багат шаровості, оскільки він апелює одночасно до історичної, соціальної, культурної та особистісної її форм. Автор часто ставить перед собою завдання дослідити, як минуле впливає на формування ідентичності сучасної людини, як історичні і культурні умови визначають наші особистісні та соціальні уявлення. Одним із центральних питань тут стає можливість збереження автентичності в умовах постійної взаємодії між минулим і сучасністю.

Ця тема чітко проступає в романі «Чаттертон», де автор порушує питання літературної ідентичності та автентичності тексту. Таким чином, Акройд досліджує складність ідентичності не лише на рівні індивідуального досвіду, але й на рівні культури, де історія та текст постійно переписуються. У цьому романі письменник порушує питання

фальсифікації як засобу конструювання ідентичності. Головний герой, натхненний поетом Томасом Чаттертоном, намагається створити нову реальність через підробку історичних документів. Це символізує кризу автентичності в сучасному світі, де межі між правдою і вигадкою стають дедалі розмитішими. Через це автор роману апелює до питання формування ідентичності через текст, зауважуючи, що літературний текст може бути не лише способом самовираження, але й засобом для створення нових «версій» реальності.

У романі «Лондон: біографія» столиця Британії виступає не лише головним героєм, а й метафорою британської колективної ідентичності: уособлює культурний генотип, національний характер, репрезентує події і легенди минувшини, які, взаємодіючи між собою, створюють неперевершений портрет цього міста. Таким чином Акройд формує колективну ідентичність його мешканців.

Для Акройда час і простір є основними категоріями, через які він досліджує природу людського існування і літератури. В його творах простір – це не просто географічне місце, а своєрідна «сцена» подій, що відбуваються у різних часових вимірах. Акройд часто використовує нелінійну структуру часу, створюючи одночасність минулого, теперішнього і майбутнього. Саме це дозволяє йому показати взаємодію між подіями різних епох: «Два століття тому ці вулиці були темнішими, смердючішими, небезпечнішими, їх наповнювали крики, верески і сміх. Але тепер, стоячи в оточенні безхатків, я чув лише ледь помітне гудіння неонових ліхтарів та виття вітру, який гуляє біля Сентер-Пойнта» [44].

Роман «Гоксмур», у якому співставляються події XVII-XX ст. та демонструється вплив минулих традицій на сучасне життя, засвідчує, що час у творі постає циклічною системою, що характеризується взаємопроникненням двох темпоральних пластів. Ця особливість притаманна більшості творі британця, адже він глибоко занурюється у минуле, не забуваючи при цьому фокусуватися і на теперішньому, а також «заглядати» і в майбутнє. Такою ж специфічною є і інтерпретація теми простору, зокрема, в розрізі Лондону.

Місто у його творчості стає не лише місцем дії, але і складною

метафорою для культурних і соціальних процесів. У романі «Лондон: біографія» Акройд вивчає Лондон як живий організм, для опису якого він використовує такі ж мовно-стилістичні засоби, які він характеризує мешканців цього міста. Тож, простір і час у творчості письменника взаємодіють і утворюють гетерогенний багатовимірний простір, в якому складно знайти водорозділ між минулим і теперішнім.

Ще одним важливим елементом творчості П. Акройда є релігійні та містичні мотиви, які він активно використовує у своїх творах для осмислення моральних та філософських питань. Його цікавить не тільки релігійна догма, але й духовні пошуки людини в контексті мистецтва, історії та культури.

У романі «Мільтон у Америці» автор досліджує ідеї релігійного фанатизму, духовних пошуків і розчарування в божественній функції. Акройд створює альтернативну реальність, в якій описує подорож англійського поета Джон Мільтона до США, де він намагається побудувати утопічне суспільство на основі релігійних принципів, наражається на складні реалії колоніального світу. У цьому романі головною темою є кордон між релігійним і світським, а також думка про те як релігійні переконання можуть формувати і спотворювати дійсність. Ця ж тема червоною ниткою проходить крізь сюжетну структуру роману «Будинок Леді Кіт», в якому автор вдало жонглює елементами містики та окультизму, крізь посередництво яких досліджується тема добра і зла, віри і відповідальності за свої вчинки.

Особливий інтерес у творчості П. Акройда викликають готичні елементи, які часто стають важливою частиною естетики його романів. Готичний жанр дозволяє йому розглядати питання страху, смерті, зла і моральної деградації через призму історії і культури. Письменник активно використовує атмосферу напруженості, загадковості та страху, щоб створювати глибокі психологічні портрети персонажів і показати їхнє моральне падіння, або ж боротьбу з внутрішніми демонами. На думку А. Проссера, «готичний роман є романом таємниці і жаху і зазвичай таємниця пов'язана з головним героєм, який, поступово долаючи перешкоди, наближається до розгадки фатальних таємниць і водночас до самопізнання

– свого коріння, походження, справжнього характеру» [49, р. 7].

Застосування елементів готики в романі «Гоксмур» стає засобом для створення атмосфери містичної загрози, зв'язку між священним і жахливим. Герої Акройда борються з невидимими силами, що впливають на їхню поведінку, а божі храми символізують владу минулого над сучасним.

Готичні референції використовуються Акройдом і для художнього осмислення теми смерті, жертвності і специфіки надприродного. Варто зазначити, що готика зазвичай підкреслює авторську зацікавленість так званою темною стороною людської природи – надмірними амбіціями, схильністю до злодіянь, деградації, а також до духовних пошуків і реінкарнацій.

Тож, художньо-естетична парадигма П. Акройда просякнута багатогранністю, яку автор забезпечує за допомогою різних жанрових, стилістичних та філософських та поетологічних елементів. Твори письменника є яскравим зразком постмодерністської літератури, у якій текст, міф та історія настільки тісно взаємодіють, що продукують нові інтерпретативні форми. Однією з ключових рис його творчості є схильність до історичної реконструкції, використання міфопоетичних структур, стилізацію та гру з жанрами, а також глибоку інтертекстуальність і метатекстуальність.

Романи П. Акройда вивчають фундаментальні питання часу, ідентичності та культурної пам'яті, а також деконструкцію літературних форм. Окрім цього, крізь призму своїх художніх творів письменник демонструє власну візію літератури як процесу постійної трансформації.

Його роботи можна розглядати як приклад постмодерністського письма, де традиційні жанри й стилі деконструюються і переосмислюються через призму сучасності. Цей процес деконструкції дозволяє йому аналізувати складні питання автентичності, правди і вигадки, минулого і теперішнього, духовного і матеріального. Важливе місце у творчості П. Акройда посідають містичні та готичні елементи, які допомагають авторові порушити питання зла, смерті, страху і моралі. Готична естетика дозволяє йому створювати особливу атмосферу напруги і загрози, що служить

засобом для глибокого аналізу психології персонажів та культурних процесів. Творчість сучасного класика британської літератури вирізняється багатовимірністю, інтеграцією історичного і сучасного, реального і вигаданого, що робить його одним із найцікавіших представників британської літератури ХХ-ХХІ ст.

2.2. Історія написання роману П.Акройда «Будинок доктора Ді»

Роман П. Акройда «Будинок доктора Ді» був опублікований у 1993 році і став одним із найвідоміших творів британського письменника. Історія написання цього роману тісно пов'язана з інтересом письменника до історії Лондона, містики, окультних знань та загадкових історичних постатей, таких як доктор Джон Ді.

Джерелом натхнення письменника стала особлива пристрасть до дослідження минулого та вивчення прихованих сторін історії Лондона. Джон Ді (1527–1608/1609) був відомим англійським науковцем, математиком, астрономом і алхіміком, який мав великий вплив на тогочасні наукові кола. Окрім своєї наукової діяльності, Ді також захоплювався містицизмом та окультизмом, зокрема, пошуками «філософського каменя» і контактами з духами. Ді мав тісні зв'язки з королівським двором, зокрема з королевою Єлизаветою I, і часто виступав як її радник з астрологічних питань. Водночас його діяльність викликала неоднозначні реакції: з одного боку, його вважали науковцем і дослідником, з іншого – магом і чаклуном, який намагався проникнути в таємниці світу. Ця багатогранна історична постать поєднувала у собі два світи: середньовічний містицизм і новий науковий підхід, що зароджувався у ранньомодерній Європі. Постать Доктора Ді ідеально відповідала тематиці, яку досліджував П. Акройд у своїх творах, – взаємодію між наукою, магією та релігією.

Ідеєю створення роману стала зацікавленість письменника в зображенні та дослідженні взаємозв'язку між минулим і сучасністю. Основною ідеєю твору стало відчуття переплетіння часу, коли минуле постійно впливає на теперішнє. Письменник прагнув показати, як події і люди минулого залишають свій слід у сучасному житті. Для цього він

вирішив зосередитися на Джоні Ді – постаті, чий вплив на науку, містицизм та культуру Єлизаветинської Англії продовжує захоплювати дослідників.

Під час підготовки до написання роману Акройд працював з численними історичними джерелами, включаючи праці з алхімії, містицизму та астрології. Особливо важливим джерелом для нього стали записи та щоденники самого Джона Ді, де описуються його спроби встановити контакт з ангелами через ритуали спіритизму разом із помічником Едвардом Келлі. Акройд також вивчав документи тогочасного Лондона, щоб точно відтворити атмосферу міста XVI ст.

У «Будинку доктора Ді» Лондон виконує роль не лише місця дії, а й своєрідного героя, який змінюється з плином часу. Роман переплітає два часові пласти – сучасний Лондон та Лондон часів Джона Ді, показуючи, як старовинні вулиці, будинки та легенди продовжують жити у свідомості людей сьогодення. П. Акройд змальовує Лондон як місце, де стикаються реальність і міф, історія та вигадка.

Для П. Акройда написання «Будинку доктора Ді» стало своєрідним дослідженням теми часу та пам'яті. Він прагнув показати, як історія і пам'ять переплітаються, створюючи наш сучасний світ. Через історію Джона Ді письменник висвітлює проблему невідворотності часу та спроб людини заглянути у майбутнє або змінити свою долю за допомогою окультних знань.

«Будинок доктора Ді» – це не просто роман про історичну постать. Це цікава історія, що поєднує водночас містичні, наукові та літературні елементи, створюючи унікальне бачення Лондона та його історії крізь призму алхімічних пошуків та магічних ритуалів Джона Ді: «Але задля того, щоб отримати бодай найменше поняття про найпотаємніші істини, побачити хоч проблиск божественної променистості Лондона, слід об'єднати астрономію з астрологією, а також алхімією, відомою під ім'ям *astronomia inferior*, тоді, наслідуючи Піфагора, ми відновимо ціле, Єдність, що дала початок цій тріаді» [44].

Сюжет роману будується на двох паралельних історіях, які переплітаються між собою, – це класичний прийом творчості П. Акройда, який дозволяє показати взаємодію минулого і сучасності. Одна частина

сюжету розгортається в наш час, де головний герой Метью Палмер, архітектор, отримує у спадок старий будинок у Лондоні. Інша частина роману відбувається у XVI ст. і стосується життя самого доктора Джона Ді. Метью намагається дізнатися більше про цей будинок і з'ясовує, що він колись належав Ді, після чого починає розгортатися лінія з елементами містики, пов'язана з пошуками таємниць алхімії та магічних ритуалів, які проводив Ді. Цей прийом – поєднання двох різних епох – дозволяє Акройду досліджувати тему історичної пам'яті. Через взаємодію сучасного і минулого, письменник ставить перед читачами питання про те, як історія впливає на теперішнє, як сліди минулого присутні у нашому житті, навіть якщо ми цього не усвідомлюємо. Також це дозволяє йому розмірковувати про циклічність часу, про те, що минуле і сучасність постійно взаємодіють, і часто історія повторюється або, принаймні, залишає помітний відбиток у теперішньому. Палмер говорить, що «...трапляються випадки, коли я йду сьогоdnішнім Лондоном і впізнаю в ньому те, чим він є насправді: місто іншого історичного періоду з усіма його таємничими умовностями та обмеженнями» [44].

Однією з ключових тем роману є алхімія і окультні знання. Алхімія, як відомо, була середньовічною наукою, що намагалася перетворити неблагородні метали на золото, а також віднайти «філософський камінь», який би надав вічного життя. У цьому контексті алхімія стає не просто наукою, а символом пошуку таємних знань, спробою проникнути за межі відомого і зрозумілого. Джон Ді був одним із тих, хто намагався досягнути ці знання, поєднуючи науку і містицизм: «Втім, існують більш вражаючі дива, які вмію творити лише я. В мене є особливе дзеркало, яке створює зображення, яке висить між вами та поверхнею, завдяки фізичним законам я можу створити безліч незвичайних речей ви зайдете до мене в кімнату і побачите золото, срібло і коштовне каміння, але варто вам простягнути руку – і ви переконаєтеся, що стали свідком ілюзії», – зізнається Доктор [44].

П. Акройд використовує алхімію як метафору для дослідження духовних пошуків своїх героїв. Для Метью Палмера, сучасного героя роману, пошуки правди про будинок і його минуле стають своєрідною

духовною подорожжю, аналогічною тим пошукам, які вів Джон Ді. Ці дві історії зливаються у спільний пошук істини, що є типовим для творів Акройда, де межі між реальністю і містикою часто розмиваються.

Окультні знання у романі стають символом не тільки прагнення до таємних знань, але й небезпек, які пов'язані з таким пошуком. Акройд створює атмосферу загрози і невідомості, показуючи, що іноді спроби зрозуміти приховане можуть мати небезпечні наслідки. Містика і наука у романі тісно переплітаються, що відображає ту епоху, коли Ді жив і працював: час, коли наукове і надприродне ще не були чітко розмежовані, а пошуки знання могли мати і духовний, і практичний характер. Про свої плани він говорить таким чином: «Якщо я матиму змогу опанувати світлом та таємничими пристрастями, які вирують в моїй душі, я зможу перетворювати звичайні речовини та матеріальні субстанції на золото, адже якщо я хочу створити цей метал, я маю очиститися сам і стати провідником світла, яке є повсюди» [44].

Окрему роль у романі відіграє Лондон, який для П. Акройда часто є не просто містом, а своєрідним живим організмом, що несе на собі відбитки минулих епох. Лондон у «Будинку доктора Ді» постає як місто, де минуле і сучасність співіснують у постійній взаємодії, де таємниці минулого ще не розкриті, а старі будинки зберігають сліди старих подій.

Для П. Акройда Лондон – це місто, яке акумулює в собі історичну пам'ять. У цьому романі будинок доктора Ді стає символом такої пам'яті, місцем, де зустрічаються різні епохи, де стіни зберігають таємниці не лише минулого власника, але й цілого міста. Акройд пише: «Це місце наповнене голосами минулого, які промовляють крізь стіни старих будинків. Кожен камінь, кожна вулиця Лондона несе відгомін століть, і час тут здається розмитим, мов у мареві» [44].

Цей образ міста як живого організму, що змінюється і одночасно зберігає свої таємниці, є ключовим для творчості Акройда в цілому і для цього роману зокрема. Лондон як символічний простір: «Я відчував, як Лондон живе своїм власним життям, місто змінюється, зникає й знову постає в новій формі. Це місто – водночас реальність і примара, яка вириває з минулого і зникає у майбутньому» [44].

Ще однією важливою темою роману є питання історичної правди і вигадки. Як і в багатьох інших творах П. Акройда, у «Будинку доктора Ді» він розмиває межі між історичною реальністю і вигадкою, створюючи альтернативні версії подій. Для П. Акройда важливо не лише передати історичні факти, але й показати, як історія конструюється через тексти і спогади. «Лондон – це місце, де легенди стають частиною повсякденного життя. Тут можна відчувати, як минулі століття огортають місто, немов туман, і старі легенди сплітаються з новими історіями» [44].

Ця цитата ілюструє бачення П. Акройда, де міфічні елементи інтегруються в реальність міста, надаючи йому містичної атмосфери. Акройд пише про свій зв'язок з Лондоном: «Доктор Ді вірив, що Лондон приховує ключі до таємниць Всесвіту, що це місто – магічний центр світу, де переплітаються усі потоки часу» [44]. У цій цитаті відображається захоплення Джона Ді окультними знаннями та його віра в особливу роль Лондона як місця сили. У цьому контексті Ді постає не лише як історична постать, але й як символ тієї межі між наукою і міфом, між правдою і вигадкою, що існувала в XVI ст.

П. Акройд також підкреслює, що історія – це не лише минуле, але й спосіб, яким ми його інтерпретуємо. Герої роману намагаються знайти правду про минуле, але часто стикаються з тим, що історія – це не стільки факт, скільки його тлумачення. Це означає постмодерністський підхід Акройда до літератури, де минуле є лише одним із можливих наративів, який можна інтерпретувати по-різному в залежності від сучасних контекстів: «Я дивився на Лондон і бачив його таким, яким він був сотні років тому: заплутані вулички, що зникають у тумані, старі будинки, що ніби зберігають у собі тіні своїх колишніх мешканців» [44].

Сучасний Лондон у романі П. Акройда поетично узгоджується зі своїм історичним образом, створюючи ілюзію безперервності часу, що є важливою темою роману. Про містичну атмосферу міста не можна не зазначити, що «Лондон був мов привид, що пробуджується вночі, його тіні оживають, і ти чуєш шепіт старих історій, що плывуть через вулиці разом з нічним вітром» [44]. Акройд зображує Лондон як місце з містичною атмосферою, де кожна вулиця і будинок стають частиною загадкової історії

міста.

Усе вищезазначене допомагає читачеві розкрити бачення Лондона у романі «Будинок доктора Ді» як місця, де минуле, сучасність, реальність та міф тісно переплітаються, створюючи багатогранну структуру міського простору, що живе своїм власним життям, як, приміром, лондонська вода: «Мене знову вразила тиша, яка панувала у старому будинку; присівши на сходах, я міг почути власне дихання. Уже підіймаючись у спальню, я раптом почув новий звук: десь дзюркотіла чи радше шепотіла вода. Часом не цей дзюркіт долинав до Джона Ді, коли річка Фліт протікала крізь його сад до Темзи?» [44].

Отже, роман «Будинок доктора Ді» є визначним твором Пітера Акройда, де переплітаються його основні теми – історична пам'ять, алхімія і окультні знання, взаємодія минулого і сучасності, пошуки ідентичності. Письменник використовує постать доктора Джона Ді як символ того часу, коли наука і містика співіснували, коли пошуки знання були одночасно і духовними, і практичними. Акройд так його характеризує: «Він був занадто вчений, щоб вражатися працями своїх сучасників, і занадто мудрий, щоб звертати увагу на в'їдливі випадки, якими вони супроводжували його прориви за межі загальноприйнятих теорій, він був твердий, енергійний, цілеспрямований» [44]. Лондон у романі стає символом історичної пам'яті, місцем, де минуле залишається присутнім у теперішньому, а будинок Ді – своєрідним «вузлом», де зливаються епохи і різні реальності.

П. Акройд створює складну багатопланову структуру, де минуле і сучасність взаємодіють, а історична правда стає лише одним із можливих наративів, що можна інтерпретувати по-різному. Через алхімію і окультизм він досліджує питання духовних пошуків і кордонів між наукою та містикою. Роман порушує важливі питання про роль історії у формуванні сучасної ідентичності, про те, як ми конструємо минуле через тексти і спогади, і як минуле продовжує впливати на наше життя.

Висновки до другого розділу

У другому розділі магістерської роботи було досліджено особливості

проблематики та поетики творчості британського письменника П. Акройда, зокрема, через аналіз його роману «Будинок доктора Ді». Основна увага зосереджена на історичній, філософській та містичній тематиці творів, що формує унікальну художньо-естетичну парадигму Акройда, яка виявляється у взаємодії між минулим і сучасністю, складних ідентифікаційних пошуках і питанні про природу знань.

Акройд у своїй творчості систематично розглядає історичну пам'ять як невід'ємний компонент сучасності. Його підхід до історії відрізняється постмодерністською відкритістю, де минуле є не застиглим набором фактів, а динамічним і лабільним елементом, що постійно перетинається із сучасним. У романі «Будинок доктора Ді» це видно через переплетення історій двох героїв, що живуть у різні епохи, але чії долі тісно пов'язані через спільні духовні пошуки. Таким чином, Акройд пропонує читачу не лише заглибитися у вивчення минулого, але й переосмислити його роль у формуванні сучасного світогляду.

Історична постать Джона Ді у романі стає символом алхімічних і окультних пошуків – явищ, що межують між наукою та містикою. Через це автор не лише відтворює історичний контекст епохи, але й порушує питання про те, де проходить межа між науковим пізнанням і духовним пошуком, що є надзвичайно актуальним у сучасному світі, де наука і духовність продовжують взаємодіяти. Алхімія у творі виступає метафорою пошуку істини і намагання досягнути приховані знання, що вказує на універсальні людські прагнення до розширення власного світогляду та меж пізнання.

У романі П. Акройда Лондон символізує багатовимірність часу та історії. Столиця Англії оприявнюється не тільки з точки зору географії, але і як скарбниця багатовікових секретів, місце перетину різних епох і культурних просторів. П. Акройд у своєму романі перетворює Лондон на містично-готичну і водночас реально існуючу дійсність, в якій всі атрибути сучасного залежать від особливостей минулого. Воно виражає себе через архітектуру, топоніміку і культурні пам'ятки. Таким чином із густонаселеного міста Лондон стає специфічним персонажем твору,

спроможним реалізувати авторські інтенції про взаємодію між двома епохами і культурами.

Другий розділ був присвячений аналізу осмислення поетики художнього спадку П. Акройда. У процесі дослідження було виявлено декілька головних аспектів його романних творів, серед яких у першу чергу слід назвати інтертекстуальність, міфологізацію та репрезентативну вибірку історичних подій. Також було зацентровано увагу на концепті «літературної археології», що є основним для розуміння підходу використаного Акройдом для реконструкції свого художнього дискурсу, який дозволяє йому відтворити історичну і вигадану реальність в межах одного художнього твору. Значну увагу було приділено специфіці використання міфів і легенд в якості засобу формування особливої атмосфери та імпліцитної символіки, щоб наголосити на зв'язку минулим і сучасним.

Результатом ретельного аналізу поетики акройдівських творів є твердження про те, що письменник плідно послуговувався палітрою постмодерністських прийомів, таких як парафрази, пародії, опеував змішуванням жанрів. Також було встановлено, що неабияку цінність для автора становила інтерпретація проблеми ідентичності та культурної пам'яті, що реалізувалося в більшості його творів крізь призму зображення і історичних, і вигаданих персонажів. Також ми дійшли висновку, що для письменника достеменно цікавими і важливими були такі теми як збереження національної спадщини, ролі мистецтва та літератури у формуванні колективної свідомості, особливості впливу минулого на сучасне.

РОЗДІЛ 3

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ СЮЖЕТІВ В РОМАНІ П. АКРОЙДА «БУДИНОК ДОКТОРА ДІ»

3.1. Роль фаустіани в романі П. Акройда «Будинок доктора Ді»

Фаустівський мотив є одним із найстаріших і найпопулярніших у західноєвропейській літературі. Цей мотив, що сягає корінням давніх міфів і середньовічної літератури, протягом століть ставав невід'ємною частиною багатьох літературних творів. Ідея продажу душі заради знань або сили, що стала основою сюжету про Фауста, набуває особливої популярності в різні епохи, але найчастіше – у часи значних суспільних і наукових змін. Фаустіана втілює архетипічну потребу людини пізнати заборонене, вийти за межі людських можливостей і знайти абсолютну істину. Названі художні чинники роблять цей традиційний сюжет надзвичайно актуальним у процесі аналізу роману П. Акройда «Будинок доктора Ді».

У романі цей мотив переосмислюється, адже, за задумом автора, перед героями постають моральні, філософські та метафізичні питання. Акройд адаптує класичний сюжет про Фауста, додаючи до нього елементи окультизму, алхімії, філософії і науки, які допомагають йому дослідити приховані аспекти людської природи. Цей мотив розгортається через образи головних персонажів – сучасного героя Метью Палмера і його історичного «двійника» Джона Ді.

Алхімія, що відіграє важливу роль у романі, є одним із ключових елементів фаустівського сюжету і постає символом фаустівського прагнення до вищого знання, що перевершує звичайні людські можливості. Ді шукає не лише наукові відповіді, а й спроби втрутитися у «сакральні» закони природи, перетворюючи метали на золото та відкриваючи таємниці вічного життя. У цьому контексті алхімія стає метафорою бажання людини проникнути за межі допустимого. Акройд підкреслює, що, як і Фауст, Ді

прагне зрозуміти світ не лише через наукові дослідження, але й через духовні та метафізичні експерименти.

У класичній фаустівській історії магістральним мотивом є угода з дияволом, де герой продає душу в обмін на знання чи владу. У романі «Будинок доктора Ді» П. Акройд не буквально використовує цей сюжет, але тема спокуси і угоди з надприродними силами інтерпретується через алхімічні експерименти Джона Ді та його зв'язки з окультними силами. Ді намагається контактувати зі світом духів, зокрема, з янголами. Ці пошуки також мають фаустівську природу, оскільки вимагають від героя готовності пожертвувати своїм моральним та духовним благополуччям заради знання.

Письменник демонструє, що угода з темними силами і його жага до знань ставить під загрозу його власну душу. Прагнення контактувати з потойбічними силами і використовувати їх для власної вигоди – це своєрідний акт фаустівської зради людської природи, яка обмежена у своїх можливостях. Ді, подібно до Фауста, готовий віддати своє життя і душу, щоб досягти «абсолютної істини».

Однією з головних рис фаустівського сюжету є пошук абсолютного знання, що виходить за межі можливостей звичайної людини. У класичній версії Фауста (зокрема, у творах Й. Гете та К. Марло) герой, розчарувавшись у традиційних наукових і релігійних знаннях, укладає угоду з дияволом. Подібна ситуація розгортається і в романі П. Акройда, де Джон Ді також воліє опанувати знання, що перевершують його час. Ді не лише вчений, але й маг і містик, зацікавлений не лише у емпіричному знанні, але й можливості контактувати зі світом духів та вищими силами.

Означений фаустівський мотив інтерпретується у творі за допомогою боротьби між знанням і розплатою за аморальні вчинки. Головний герой роману постає символом людини, яка прагне розкрити таємниці Всесвіту, проте на його шляху зіштовхується з внутрішньою дилемою чи має право людина втручатися в природні і божественні закони задля власного блага. Тут варто наголосити на апеляції Акройда до образу Фауста як індикатора моральної відповідальності людини, яку у своєму романі письменник вбачає одним із внутрішніх конфліктів. Подібно Фаустові, Ді готовий продати свою

душу, але його стримують внутрішні протиріччя: «Ді стояв перед своїми книгами, що були заповнені формулами та загадками, ніби це були двері до невидимих світів. Він знав, що, відкривши їх, він може втратити свою душу, але все ж не міг відмовитися від спокуси розкрити таємниці, які лежали за їх сторінками» [44].

Саме цими словами автор підкреслює основний конфлікт фаустівського сюжету, що полягає у прагненні до знань і ризику втрати душі головним героєм роману.

Однією з особливостей роману «Будинок доктора Ді» є постійне переплетення подій різних епох з метою демонстрації зв'язку між минулим і сучасністю. Фаустівський мотив у цьому контексті стає символом вічного прагнення до знання, яке існує поза межами часу і простору. Незважаючи на те, що Джон Ді і Метью Палмер об'єднані спільним прагненням розкрити таємниці Всесвіту, вони живуть у різні часи.

П. Акройд розглядає час як циклічну категорію, де історія повторюється, а фаустівські спокуси постійно виникають у різних формах. У цьому сенсі Палмер є продовженням Джона Ді, оскільки він, хоча і живе в сучасному світі, відчуває на собі вплив минулих подій і прагне досягнути таємниці, які не вдалося розкрити його попереднику. Цей підхід підкреслює думку про те, що фаустівська дилема – це вічний конфлікт між знанням і моральною відповідальністю, який залишається актуальним у різні епохи.

Фаустівський мотив у класичній літературі часто пов'язаний з кризою ідентичності героя, який у прагненні досягти більшого, починає втрачати зв'язок із власним «Я». У романі «Будинок доктора Ді» ця тема також є важливою, оскільки Акройд намагається розібратися в тому, як прагнення до знання може призвести до втрати власної ідентичності. Джон Ді в процесі своїх окультних експериментів все більше віддаляється від реальності, починаючи підпорядковувати своє життя пошукам ідеальних істин. Для нього знання стає не просто інструментом, а метою, що врешті-решт починає руйнувати його особистість: «Часом мені здається, що я більше не існую, що моє «я» розчинилося у всіх тих формулах, знаках і символах, які я намагаюся досягнути. Я вже не знаю, де закінчується мій розум і

починається таємниця, яку я шукаю» [44].

Ці слова відображають кризу ідентичності Джона Ді, яка виникає внаслідок його одержимості знанням. Паралельно з історією Ді, Метью Палмер також переживає кризу ідентичності, коли починає відкривати для себе історію будинку і його минулого власника. Пошуки правди про Джона Ді змушують Палмера переглянути власне життя, переосмислити свої цінності та цілі. Як і у випадку з Ді, ці пошуки знань для Палмера стають небезпечними, оскільки вони загрожують йому втратою власного «я». Через фаустівський мотив Акройд порушує питання про те, якою ціною людина здобуває знання і чи варте воно втрати ідентичності: «Метью відчував, як старовинний будинок затягував його у свої тенета, розмиваючи межі між його власним життям і життям Джона Ді. Він почав губитися у спогадах і відчуттях, які належали не йому, а комусь іншому, з минулого, ніби його «я» розчинялося у часі та просторі» [44].

Саме так, досліджуючи минуле та історію будинку, Метью Палмер змушений втрачати зв'язок із власним світосприйняттям та значимістю. Як і Джон Ді, Палмер починає присвячувати своє життя пошукам істини, ставлячи під загрозу себе, що підсилює фаустівський мотив роману та розкриває можливі наслідки, з якими може зіштовхнутися людина, отримавши певні знання.

Фаустівський мотив у романі П. Акройда реалізується і через паралелізм двох основних персонажів – Метью Палмера і Джона Ді. Метью, сучасний герой, успадковує будинок, який колись належав Ді, і, поступово вивчаючи його історію, поринає у світ алхімії та окультних знань. Ця сюжетна лінія є своєрідним відлунням класичної історії Фауста, який поступово віддається силі знання і виходить за межі реального світу. Проте, на відміну від класичного Фауста, Палмер не укладає угоду з дияволом, але поступово потрапляє під вплив минулого і духовної спадщини Джона Ді.

На прикладі образів Палмера і Ді Акройд ілюструє, що прагнення до знання є незмінним для людини, позаяк завжди пов'язане з моральною відповідальністю та ризиком. У той час, коли Ді намагається застосувати окультні знання для впливу на реальність, Палмер переживає внутрішній

конфлікт, намагаючись зрозуміти, чи може він довіряти знанням, отриманим від минулого.

Така амбівалентність між персонажами також підкреслює тему ідентичності у творчості Акройда. Фаустівська дилема вимагає від героїв не лише вирішення морального питання, але й осмислення власної ідентичності в контексті знань, що вони здобувають. Для Палмера питання ідентичності стає ключовим, оскільки він намагається з'ясувати, наскільки його зв'язок із Джоном Ді визначає його власне життя і вибір: «Іноді мені здається, що я не можу відрізнити, де закінчується моє власне життя і починається історія Джона Ді. Його голос звучить у моїй голові, ніби це мої власні думки, і я починаю сумніватися, чи є я самим собою, чи просто відлунням того, хто жив тут до мене» [44].

Як і в багатьох фаустівських сюжетах, алхімія в романі Акройда стає символом пошуку заборонених знань і прагнення проникнути за межі людського розуміння. Акройд використовує цей мотив, щоб розкрити складність відносин між людиною і знанням. Ді, подібно до Фауста, намагається отримати силу через знання, але це знання виявляється занадто небезпечним, що становить загрозу як для самого Ді, так і для його оточення: «Ді вважав, що алхімія може відкрити йому таємниці світу, приховані від звичайної людини. Але чим більше він заглиблювався у свої дослідження, тим ясніше розумів, що знання, яке він шукав, було небезпечним, як вогонь, який може освітити шлях або спопелити все навколо» [44].

Пошуки містичного знання у романі також підкреслюють тему межі між наукою і містикою. Як і Фауст, Ді постійно перебуває на межі між науковим і окультизмом, намагаючись поєднати ці два аспекти. Алхімія стає символом цієї двозначності, де наука і містика зустрічаються і створюють нову реальність, у якій істина і вигадка часто переплітаються.

Фаустівський сюжет також дозволяє автору порушити важливе питання про моральні наслідки пошуку знання. У класичних версіях Фаусту заборонено втручатися в божественні справи, але він менше з тим вирішує це зробити, за що зрештою платить високу ціну. У романі Акройда моральна

дилема стає ключовою для обох героїв – і Джона Ді, і Метью Палмера.

Для Ді моральна відповідальність пов'язана з використанням окультних знань і контактами з духами і може призвести до непередбачуваних наслідків. Коли Ді намагається контролювати ці сили, він втрачає контроль над власною реальністю, що стає відлунням класичної історії Фауста, де здобуте знання виходить з-під контролю героя і стає руйнівним: «Ді сподівався, що зможе контролювати сили, які викликав, але чим далі заходив у свої експерименти, тим частіше йому здавалося, що він сам став їх заручником. Його спроби спілкуватися з духами перетворилися на небезпечну гру, де він більше не міг відрізнити реальність від вигадки, а знання, яке він шукав, виявилось лише тінню істини, що вислизала від нього» [44].

Для Метью внутрішня дилема пов'язана з тим, наскільки глибоко він готовий зануритися у минуле Джона і які наслідки це може викликати у майбутньому. Хоча Палмер не є класичним фаустівським персонажем, його подорож за знанням також ставить перед ним питання про моральну відповідальність і можливі наслідки досягнення прихованих таємниць: «Палмер відчував, що його тягне все далі в темряву минулого, ніби руки Ді простягаються з іншого світу, запрошуючи його слідувати за собою. Він розумів, що розкриття цих таємниць може змінити його життя, але якою ціною? Чи готовий він заплатити за знання, що так довго залишалося похованим під пилом історії?» [44]. Отже, вчинки обидвох героїв допомагають Акройду наголосити на важливості етичної відповідальності за знання.

Аналізуючи специфіку відтворення традиційного фаустівського мотиву у романі «Будинок доктора Ді», можна помітити численні паралелі з класичними текстами, зокрема, з відомими творами Й. Гете і К. Марло. Як і Фауст у творах цих авторів, Джон Ді шукає спосіб досягнути таємниці світу, не зупиняючись перед моральними і духовними перешкодами. Він використовує окультні практики і звертається до сил, що перебувають за межами людського розуміння, але ці сили врешті-решт виявляються небезпечними.

Акройд також інтерпретує класичний фаустівський мотив угоди з потойбічним світом, де знання і сила досягаються ціною морального падіння. У романі Ді не укладає угоди з дияволом у буквальному сенсі, але його прагнення до містичних знань і контактів з духами є символом тієї самої угоди, де людина відмовляється від своєї душі заради сили: «Ді не потребував угоди з дияволом, адже він сам знайшов спосіб обійти межу між світами. Його прагнення до знань було таким сильним, що він не помічав, як сам ставав інструментом тих сил, з якими намагався спілкуватися. Він відмовився від свого спокою і душевного миру заради сили, яку могли дати йому духи» [44].

Ця паралель із академічними варіантами фаустівського сюжету доводить, що письменник активно інтегрує традиційні літературні теми у сучасний художній контекст.

Одна з особливостей творчості П. Акройда полягає у його постмодерністському потрактуванні класичних сюжетів. Фаустівський мотив у «Будинку доктора Ді», на наш погляд, не є простою інтерпретацією старого сюжету. Акройд переосмислює цей мотив крізь призму сучасності, у якій питання про межі знання і моральну відповідальність за них стають дедалі актуальнішими. У аналізованому романі фаустівський мотив стає інструментом дослідження не лише особистої трагедії героя, але й ширшого соціального та культурного контексту, де знання і технології можуть спричинити глобальні катастрофи.

Також Акройд використовує іронію і гру з жанром, що є характерною рисою постмодернізму, щоб показати, що фаустівський мотив – це не лише міфічна історія минулого, але і сучасна проблема.

Тож Фаустіана – один із найвідоміших сюжетів світової літератури, який символізує жагу людини до знань та всебічного пізнання світу за будь-яку ціну. У романі П. Акройда «Будинок доктора Ді» фаустівська тема набуває нових відтінків і стає центральною частиною художнього опису та розуміння питання про межі людських знань та природу людських амбіцій.

Інтертекстуальний аналіз роману дозволяє встановити зв'язок між образом Джона Ді та традиційним образом Фауста. Так, у тексті Акройда

часто зустрічаються алюзії на трагедію «Доктор Фауст» К. Марло, в якій герой, як і Ді, укладає угоду з демонічною силою, прагнучи здобути знання про духовний світ: «Мені здавалося, що у своїх пошуках я зможу відкрити таємниці, яких не знають ні вчителі, ні магістри» [44].

Саме ці слова Доктора Ді, думається, відображають типове фаустівське бажання пізнати істину. Проте, на відміну від класичного Фауста, акройдівський Ді не просто жертвує своєю душею за знання – бо він прагне з'єднати окультизм з науковим, таким чином створюючи синтез середньовічної магії та науки Нового часу.

Компаративний аналіз показує відмінності між історичним Джоном Ді та його літературним образом у романі. Акройд використовує образ Ді як символ культурного переходу від середньовічного магічного мислення до нової епохи Ренесансу, де знання стають доступнішими. Така художня інтерпретація дозволяє автору створити напрочуд неоднозначний образ, який балансує між вченим і магом, і втілює традиційний фаустівський мотив боротьби за знання.

Традиційний фаустівський сюжет в романі також дозволяє П. Акройду досліджувати тему моральної відповідальності, межі між наукою і містикією, а також кризу ідентичності. Як і в класичних творах Й. Гете і К. Марло, фаустівські мотиви у «Будинку доктора Ді» сприяють з'ясуванню особливостей складної природи людських бажань і небезпек, які вони приховують.

Акройд також підкреслює, що фаустівська дилема є актуальною не лише для минулих епох, але й для сучасного світу, де питання про знання і його використання постають надзвичайно актуальним.

3.2. Образ Лондона в рамках традиційної сюжетики (на матеріалі роману П. Акройда «Будинок доктора Ді»)

У романі П. Акройда «Будинок доктора Ді» традиційні сюжети для зображення Лондона є важливим аспектом, який допомагає автору створити багат шаровий і символічний образ міста. Лондон у творі не лише місто, а й простір, де переплітаються історія, міф і магія.

П. Акройд детально аналізує Лондон як ключовий образ. Автор роману розглядає місто і як географічний простір, і як живий організм, насичений історією, міфами та містикою, а також зазначає, що для Акройда Лондон є своєрідним персонажем, який не лише існує на тлі подій, але й впливає на розвиток сюжету і характеристики персонажів.

П. Акройд відтворює атмосферу старовинного Лондона, використовуючи численні історичні факти, легенди та фольклорні сюжети. Такий підхід дозволяє автору створити містичну ауру міста, де переплітаються різні епохи, а минуле стає частиною сучасності. У книзі зазначається, що Лондон Акройда – це місто примар і таємниць, яке зберігає пам'ять про всіх своїх жителів, від алхіміків епохи Ренесансу до митців і письменників модерної епохи.

Головний герой твору Джон Ді структурує образ Лондона як центру окультних і містичних знань. Також Лондон постає місцем концентрації знань про минуле, магічних обрядів і окультизму, за рахунок яких місто набуває специфічних рис, що дозволяють тлумачити його у відмінному від історичного роману художньому сенсі.

П. Акройд розглядає Лондон у декількох ракурсах:

1. *Лондон як місто контрастів та змін.* У романі контраст відтворено завдяки використанню описів міста на різних етапах його розвитку, від середньовіччя до сучасності. Місто змінюється, і ці зміни суголосні зі змінами у свідомості людей, їхніх переконань та прагнень. Це, в свою чергу, є частиною традиційного сюжету про еволюцію цивілізації. (Традиційно ж Лондон у літературі асоціюється з величчю, історією і постійними трансформаціями).

2. *Місто як простір для зустрічі різних світів.* П. Акройд зображує

Лондон як арену для боротьби між реальністю і магією. Доктор Ді, реальна історична постать, чиє життя було пронизане містичними прагненнями, є містком між двома світами – світом науки і світом магії. (Традиційно в літературі Лондон є місцем, де переплітаються різні соціальні, культурні і навіть міфологічні реальності.)

3. *Лондон як місце відновлення пам'яті та історії.* Акройд адаптує цей мотив через образ будинку Джона Ді, де минуле не зникає, а співіснує з сучасністю. Таємниці, залишені цим великим вченим і алхіміком, стають не лише елементом його особистої історії, а й частиною Лондона як міста, що зберігає відгомін стародавніх часів. (У традиційних сюжетах часто місто виступає як «свідок» минулих подій.)

4. *Місто як простір моральної боротьби:* Лондон у романі теж символізує моральні пошуки людини, внутрішні конфлікти якої зображені через фізичний ландшафт міста. Це класичний прийом, коли місто виступає як алегорія на моральний і духовний стан суспільства.

Загалом, у романі П. Акройда топос Лондона використовується для створення глибокого і символічного простору, де зливаються історія та сучасність, а міф і реальність постають рівноправними елементами формування людської свідомості.

Лондон у романі П. Акройда «Будинок доктора Ді» постає своєрідним персонажем, який, взаємодіючи з іншими, впливає на їхні думки і рішення. Більше того, це місто здатне змінюватися разом з персонажами, що відображає етапи їхнього розвитку і пошуків. Як зазначає П. Акройд, «Лондон був тим місцем, де можливо все, де історія переплітається з реальністю» [44]. Також образ Лондона відображає синтез минулого і сучасного, що віддзеркалює один із головних концептів роману.

Специфіку алхімічних та містичних мотивів у тексті роману «Будинок доктора Ді» полягає в тому, що Лондон у цьому творі набуває статусу не лише простору для розгортання сюжету, а й символічного середовища, яке відображає глибокі метафізичні процеси, пов'язані з алхімією та окультизмом. В інтерпретації П. Акройда постає як своєрідна

«алхімічна реторта», де історичні та містичні процеси переплітаються. Місто, у якому протягом століть зберігаються як матеріальні, так і духовні структури, стає центральним елементом у пошуках істини, просвітлення та трансформації. Лондон є не просто фізичним простором, а й метафоричною лабораторією, в якій відбуваються перетворення і розмиваються межі між реальним та ірреальним. Місто виступає і географічною реальністю, і складним метафізичним простором, який активно взаємодіє з алхімічною і містичною темами роману.

У контексті романної структури Лондон є місцем, де герої стикаються з власними внутрішніми конфліктами і де відкриваються нові горизонти для пізнання і саморозвитку. Лондон у романі виступає майданчиком для реалізації фаустівських мотивів пошуку знань і боротьби за ідентичність. Акройд змальовує місто не лише як географічну точку, але й як символ часу, що виявляється у зображенні його амбівалентної природи – старовинного та сучасного, що сприяє глибшому розумінню зв'язку між особистістю і навколишнім середовищем: «Лондон є більше, ніж просто місто, це простір, де на кожному кроці можна знайти сліди минулого. І все ж час неможливо зупинити або зрозуміти. Лондон був і буде, але його суть прихована в таємниці» [44].

П. Акройд постійно наголошує на взаємозв'язку між Лондоном і фаустівськими мотивами, зокрема, з темою пошуку заборонених знань та моральної дилеми. Лондон, місто, що корінням сягає середньовіччя, оприявнюється метафорою місцем злиття різних епох, наук та міфів з реальністю. У цьому місті розгортається боротьба за знання і владу, що часто призводить до моральних і особистісних втрат. Лондон стає символом переходу від старовинних містичних уявлень до наукового світогляду, що нагадує фаустівський пошук ідеальних істин, яким характеризуються герої роману.

Лондон у романі також символізує час і етапи розвитку людських пошуків. Крізь оптику міста, яке пережило століття змін, зображено вічну боротьбу людини зі своїми прагненнями та моральними викликами. Місто є

свідком розвитку науки, мистецтва, філософії і навіть магії, що демонструє зв'язок між зовнішнім світом і внутрішнім світом героїв. У Лондоні стикаються не тільки реальність і міф, а й різні етапи розвитку людської свідомості: «Лондон був містом, що змінилося більше ніж будь-яке інше, і знову й знову він змінювався, коли люди змінювали свої переконання, свої погляди, свої прагнення. Це місто, яке було свідком величезних перемін, що відбувалися в умах людей, від містичного до раціонального, від магії до науки» [44].

У романі П. Акройда Лондон має дуальну природу. Це місто, яке зберігає сліди минулого і є відображенням внутрішніх рефлексій героїв. Для Метью Палмера, сучасного героя, Лондон стає місцем, де він має заново «знайти» і зрозуміти себе, а його пошук правди за допомогою історії Джона Ді свідчить про те, що особистість розвивається і змінюється через взаємодію з навколишнім світом, зокрема, з його історією: «Будинок доктора Ді залишався на тому ж місці, але він вже не був тим самим. Його стіни зберігали відгомін старих таємниць, і, здавалось, вони зберігали пам'ять про кожен момент, що колись відбувався там. У кожному розбитому вікні, у кожній тріщині на стіні все ще можна було відчутти присутність його духу, як ехо стародавнього часу, що нікуди не зникає» [44].

П. Акройд створює Лондон як простір, у якому переплітаються елементи реального і надприродного. Місто в «Будинку доктора Ді» не просто описується, а перетворюється на живу органічну сутність, що містить у собі магичні та містичні вібрації, притаманні ренесансній епосі. Лондон є місцем, де часу не існує в традиційному сенсі, і де простір постійно відсилає до різних періодів історії, завдяки чому відбувається синтез минулого з сучасним.

Романні міські ландшафти П. Акройд використовує для створення атмосфери, де реальність і надприродне мають рівні права на існування. Приміром, такі елементи як площа і вулиці стають символами втрати часу та локусами, де відбуваються магичні перетворення.

Важливим аспектом є і те, що Лондон в романі письменника виконує роль середовища, що поглинає індивідуальність героя, відображаючи його

внутрішній стан через зовнішні прояви міського середовища. Таким чином, місто стає немов емоційним барометром для тих подій, що відбуваються в романі, а його алхімічна атмосфера впливає на поступове розгортання та зміни в героях, зокрема, в самому докторі Ді.

Для Акройдівського героя роману, Джона Ді, Лондон є не лише фізичним простором, але й умовою для осмислення його місця в історії та науці, символічно поєднуючи реальний світ із сферами алхімії та езотеричних вчень: «Ді стояв у своєму кабінеті, дивлячись у вікно на Лондон, і розумів, що місто для нього є більше, ніж просто сцена для дій. Це було місце, де реальність зустрічалась з магією, де він міг уявити себе частиною чогось значно більшого, ніж просто вчений чи алхімік. Лондон був тим місцем, де кожна вуличка, кожна будівля зберігала свою таємницю» [44]. Лондон Акройда – це місце, яке не лише представляє собою архітектурну реальність, а й набуває метафізичних характеристик, де час і простір відкривають *нові* виміри для персонажів. Відтак, «Будинок доктора Ді» можна трактувати як твір, в якому Лондон не тільки є місцем подій, але й ілюструє комплексність перетворень як фізичних, так і духовних, що є однією з центральних тем алхімічних практик, присутніх у тексті. Як переконливо доводить Б. Льюїс, «Лондон постає не лише місцем дії в його творах, але й передбачає події, які будуть розгортатися на його вулицях крізь повороти часу» [48, с. 181].

Роман, що побудований навколо фігури знаменитого англійського вченого та алхіміка епохи Ренесансу Джона Ді та його спроб поєднати науку та містицизм, уможливорює розуміння Лондона і науки важливими платформами для пошуку ідеї «*нового світу*», що втілюється не лише в межах конкретного часу та простору, але й у філософському, метафізичному плані.

П. Акройд не обмежується простим зображенням Лондона як матеріальної реальності, а використовує його як символічний простір, де старовинні ідеї та міфи зустрічаються з новими поглядами на світ. Джон Ді, алхімік і пророк, у пошуках нового світу через алхімію та окультні науки шукає спосіб об'єднати ці дві реальності. Його погляди на науку та

містицизм сповнені прагненням до *створення неподільного нового світу*. Вчений мріє про єдину реальність, в якій наука та магія зливаються в одне ціле, що підкорюється вищим законам універсуму.

З іншого боку, роман Акройда також критикує спроби об'єднати магію з наукою, показуючи, як наукове відкриття стає не тільки інструментом для пізнання світу, а й шляхом до створення нового порядку. Акройд демонструє, як ідеї, які на той час вважалися єретичними або надто радикальними, стали основою для сучасних наукових революцій. Джон Ді, який намагається отримати доступ до «*нового світу*» не просто як дослідник, а як містик, який шукає наукові істини у магічних текстах і окультних вченнях, є ідеальним носієм цієї ідеї нового світу.

Паралельно з ідеєю алхімії, роман також апелює до образу ренесансного світу, де важливим є пошук гармонії між людиною, природою та всесвітом. Для Джона Ді Лондон стає містом, в якому його інтелектуальний і духовний пошук знаходить свій відбиток у конкретних змінах, що відбуваються в суспільстві, в науці та в релігії. Ці зміни, які відбуваються в межах часу роману, являють собою не тільки науковий прогрес, але й глибоку культурну трансформацію, коли старі світогляди поступаються місцем новим.

Отже, ідея «*нового світу*» в романі «Будинок доктора Ді» П. Акройда не обмежується утопічними ідеями та спробами ідеалізувати певну епоху. Вона, радше, відображає складність і багатогранність людського пошуку в науковому і містичному контекстах.

Для більш глибокого розуміння ідеї *нового світу* в романі П. Акройда «Будинок доктора Ді» важливо звернути увагу на кілька додаткових аспектів, які дають змогу побачити, як у творі відображається перехід від середньовічних до новітніх уявлень про науку. Для Акройда наука – це не лише процес логічного пізнання, але й шлях до відкриття нових вимірів реальності, і сам акт відкриття часто має містичний або релігійний характер.

Роман показує, як Ді намагається об'єднати ці різні шляхи пізнання в одне ціле. Для нього наука є таким же інструментом, як і алхімія, у досягненні мети – пізнати глибину світу. *Ідея нового світу*, таким чином, не

є лише соціальною або культурною революцією, але і новим сприйняттям того, що таке знання, яким чином воно досягається і в якому просторі цей процес відбувається.

Не менш важливим аспектом ідеї нового світу, ніж наука, є діалектичний зв'язок між старими та новими уявленнями про світ. Акройд зображає прогрес як боротьбу між застарілими парадигмами та новими поглядами, які часто мають містичне або окультне підґрунтя. У романі це реалізується крізь протистояння між релігійним світоглядом і прагненням до наукових відкриттів.

Алхімія відіграє важливу роль у створенні нового світу, адже вона не просто пов'язана з перетворенням матеріальних елементів, але й з трансформацією самого розуміння людиною всесвіту. Алхіміки вважали, що вивчення матеріальних процесів дозволить досягнути таємниці душі і Бога. У контексті роману Акройда алхімія є не тільки метафорою наукового пошуку, а й ідеєю духовної революції. Джон Ді, за його власними словами, шукає способи відновлення гармонії між природою і людським духом через алхімічні практики, що, по суті, є спробою створити «новий світ» на духовному рівні.

В цілому, алхімічний процес у творі не тільки надає символічного сенсу ідеї нового світу, але й вказує на глибокий взаємозв'язок між знанням і трансцендентним. Алхімія не обмежується лише практикою, а стає способом пізнання універсальних законів, що дозволяють видозмінити не лише матерію, але й людську свідомість.

Містика є ще одним важливим елементом, що визначає ідею «*нового світу*» у романі. Вона виступає як форма альтернативного пізнання, яка відкриває нові горизонти для персонажів роману. У контексті Джона Ді – це пошук містичних істин та взаємодія з вищими силами, що можуть вплинути на фізичний світ. Саме через містичні практики він намагається розкрити невидимі аспекти реальності і знайти відгук свого внутрішнього світу в зовнішньому, тим самим сприяючи створенню нового світу на рівні особистісного і колективного пізнання.

Таким чином, у романі «Будинок доктора Ді» ідея нового світу

розвивається шляхом комбінації концептів науки, містики і алхімії, що спрямована на пошуки нових форм пізнання, а Лондон слугує символічним простором, де ці нові ідеї можуть бути реалізовані. Важливою є також динаміка між старим і новим уявленням про світ, що виявляється через намагання Ді синтезувати різні шляхи пізнання. *«Новий світ»* Акройда – це не лише соціальний чи науковий прогрес, але й глибинна трансформація способу бачення людиною всесвіту, її місця в ньому, та її здатності змінювати саму реальність через інтелектуальні та містичні практики у найдивовижнішому місті – Лондоні.

Висновки до третього розділу

Отже, Лондон у романі Пітера Акройда *«Будинок доктора Ді»* функціонує не лише як місце дії, а й як потужний символ, спроможний розкрити фаустівські мотиви, духовні пошуки героїв та етапи людської еволюції. Крізь посередництво міста, яке стає героєм, Акройд передає складність взаємодії між реальним і містичним, між минулим і сучасним, що є важливим елементом його стилістики та постає на захист актуальності традиційних тем у сучасному літературному контексті.

Акройдівський Лондон у романі *«Будинок доктора Ді»* можна тлумачити як багатоплановий текст, що влітає в себе історичну, містичну та філософську канву. Це місто зображене не просто як географічний простір, але і як своєрідний «текст у тексті», де вулички, будівлі та сам ландшафт стають символами духовних і наукових пошуків, які втілює головний герой Джон Ді.

Завдяки використанню компаративного та інтертекстуального методів аналізу вдалося встановити, що Лондон у творі виконує роль модератора між різними епохами, платформи для взаємодії між минулим і теперішнім.

Компаративістика іміджу Лондону у різних художніх вимірах демонструє його здатність змінювати свої значення та функції залежно від історичного періоду і світоглядних парадигм письменників. Щодо Акройда,

то це простір, що одночасно репрезентує ренесансну епоху з її прагненням до пізнання та алхімічних експериментів, і теперішній час з його постмодерністськими насмішками над високим статусом знань.

У романі «Будинок Доктора Ді» головне місто Англії інтерпретоване як метафора безкінечних інтеріорізованих і екстеріорізованих пошуків персонажів. Лондон зображено на перетині реального і ірреального, минулого і теперішнього, завдяки чому Акройду вдається віддзеркалити центральні теми роману: жага до знань, прагнення до ідентичності, спроба максимально заглибитися і розсекретити таємниці Всесвіту. Автор Акройд майстерно поєднує традиційні літературні мотиви з сучасними формами вираження, що робить його твір важливим внеском у сучасну британську літературу і підтверджує актуальність вивчення його художніх особливостей.

Лондон виступає як символічний «лабораторний простір» для доктора Ді, де межі між минулим і сучасним, між наукою та магією стають нечіткими. Зокрема, сам образ міста у романі можна порівняти з алхімічним ретортом, у якому відбувається процес «перетворення» героїв та їхнього світосприйняття. Джон Ді, який водночас є вченим і містиком, сприймає Лондон як віддзеркалення своїх прагнень та внутрішніх конфліктів, де пошуки абсолютного знання нерозривно пов'язані з духовними експериментами.

Лондон у романі Акройда виступає і полісемантичним елементом, здатним символізувати зв'язок між минулим і сучасним, реальним і міфічним, наукою і магією. Така полісемія художніх смислів породжує неповторну внутрішню атмосферу текстової тканини і вишуканий індивідуальний стиль твору «Будинок Доктора Ді», допомагає читачеві поринути у філософські роздуми про природу знання, людські амбіції. Завдяки неперевершеній майстерності автора Лондон сприймається читачами як звичайний персонаж роману, а не просто географічне тло, на якому розгортаються головні події, представляються ключові концепти, які є актуальними для обидвох описаних у творі епох.

ВИСНОВКИ

Представники сучасного англомовного письменства активно використовують традиційні сюжети і образи, розглядаючи їх найчастіше під кутом зору популярних постмодерністських технік. Такий підхід допомагає письменникам реалізувати у художньому творі культурний обмін досвідом між минулим і сучасним, традиціями і реальністю, інтелектуально-естетичними потребами минувшини і часу, в якому творить майстер слова.

Постмодернізм характеризується активним використанням інтертекстуальності, метафікції, історичної реконструкції та інших практик. У творі «Будинок доктора Ді» британський письменник П. Акройд майстерно поєднує ці техніки, використовуючи традиційні сюжети та образи персонажів для структурування наративу, що характеризується поліфонією сенсів.

Інтертекстуальність творчого доробку П. Акройда дозволяє вплітати у текст численні алюзії до інших творів та культурних звичаїв. У романі П. Акройда це проявляється у численних референціях до історичних та літературних джерел, що водночас ускладнює і урізноманітнює текст.

Стильові прийоми – символи та метафори – постають на захист інтерпретації П. Акройдом класичних сюжетів через посередництво постмодерну. У романі «Будинок Доктора Ді» письменник послуговується цими тропами задля реалізації тематики і концептуальності. Образ будинку, як метафори для внутрішнього світу героя, може бути розглянутий у контексті теми пошуку знань та самопізнання.

Традиційні сюжети та образи можуть мати численні смислові рівні, які розкриваються шляхом пильного аналітичного читання тексту.

У романі «Будинок доктора Ді» П. Акройд використовує ці елементи для створення багатошарового текстового полотна, у якому кожен елемент генерує декілька значень. Такий авторський метод організації текстової структури робить її цікавою для різних категорій читачів, дозволяючи кожному з них знаходити у ній свою цікавість. Традиційні сюжети та образи

дозволяють авторам зберігати зв'язок з культурною спадщиною, відтворювати морально-етичні норми. Роман Акройда можна вважати якимось прикладом інтеграції означених компонентів у сучасний літературний формат.

Пальму першості серед традиційних сюжетів, мотивів та образів П. Акройд віддає пошуку незвіданих знань, образу чаклуна та вченого, а також сюжету боротьби між темними і світлими силами.

У контексті традиційних сюжетів та образів час і простір по-особливому проектується на реальність. Вони створюють контекст, у якому розгортаються події, та впливають на спосіб сприйняття цих подій реципієнтом. У романі «Будинок доктора Ді» темпоральні особливості сприяють формуванню наративної структури та емоційної складової. Час у інтерпретації Акройда є містким і нелінійним, спроможним нашарувати різні історичні періоди в темпоральну єдність. Це віддзеркалює постмодерністські погляди автора, який вважає час відносним та гнучким. У романі минуле сусідить із майбутнім, а також традиційні сюжети та образи впливають на сучасні. Такий ефект досягається завдяки широкому авторському використанню флешбеків та ретроспекцій, які дозволяють читачам слідкувати за життєписом Джона Ді та його думок про минуле.

Простір у романі є символічним. Будинок доктора Ді виступає не лише фізичним місцем дії, але й метафорою для внутрішнього світу героїв та їх психологічних станів. Простір будинку стає ареною для розгортання основних подій, моделює теми пошуку, знань та боротьби між добром і злом. Будинок, як основний просторовий образ, наповнений символами та значеннями. Його кімнати, коридори та потаємні приміщення відображають різні аспекти життя Джона Ді, його інтелектуальні та духовні пошуки.

Простір будинку також віддзеркалює його складні стосунки з навколишнім світом, політичні інтриги та особисті конфлікти. Традиційні сюжети та образи мають важливе психологічне значення, сприяють відображенню внутрішніх конфліктів та прагнень персонажів. У романі «Будинок доктора Ді» ці аспекти відіграють ключову роль у розкритті характерів та мотивують героїв. Прагнення до знань є однією з центральних

тем роману, що втілюється у численних філософських роздумах героїв. Джон Ді, як вчений та маг, постійно розмірковує про природу знань, їх межі та наслідки. Ці роздуми відображають філософські питання, що були актуальними для епохи Відродження, а також мають універсальне значення для будь-якої епохи.

Традиційні сюжети та образи дозволяють П. Акройду зберігати зв'язок з культурною спадщиною, передавати морально-етичні цінності, осмислювати психологічні конфлікти та створювати тексти, що мають численні смислові рівні. Вони відіграють ключову роль у романі «Будинок Доктора Ді», виконуючи численні художні функції і створюючи амбівалентні смисли.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акройд П. Клеркенвельські оповіді. Пер. з англ. Антоніна Івахненко, Микита Скоробогатов. Харків: Фоліо, 2011. 264 с.
2. Акройд П. Лондон. Стисла біографія. Пер. з англ. Володимира Горбатька. Київ : КМ Букс, 2022. 664 с.
3. Бикова Т. Внесок наукової донжуани у розробку традиційних сюжетів та образів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*, 2020. №44. С.142-145.
4. Біловус Л. Теорія інтертекстуальності : становлення понять, тлумачення термінів, систематика. Тернопіль : Стародубець, 2003. 36 с.
5. Біографія Пітера Акройда. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20230119-biografiya-pitera-akrojda> - (дата звернення 1.08.2024)
6. Бойніцька О. Містика та історія в романах Пітера Акройда. *Питання літературознавства*. 2011. Вип. 84. С. 288-303.
7. Бойченко О. Мотив / Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 347.
8. Бредбері М. Британський роман нового часу. Київ : Ксенія Сладкевич, 2011. 480 с.
9. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство. Київ Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2008. 430с.
-10. Возняк Т. Феномен міста. Львів: Бібліотека журналу «І». 2009.334 с.
11. Волков А. Традиційні сюжети та образи (деякі питання теорії). *Питання літературознавства*. 1995. Вип.2. С.3-15.
12. Герасимчук С. Алгоритм як літературний прийом у структурі художньої свідомості середньовіччя. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2010. Вип. 53. С. 222-226.
13. Гундорова Т. Замість вступу. Модернізм після постмодерну. За ред.Т.І. Гундорової. Київ : ПЦ Фоліант, 2008. С. 5-14.

14. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури ХХ ст. : Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
15. Дегерменджи А. Белетризована біографія як риса англійського постмодернізму (на прикладі романів П. Акройда «Велика Лондонська пожежа», «Останній заповіт Оскара Уайльда», «Чаттертон». *Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць*. Київ : Талком, 2019. С. 32-36.
16. Євтушенко С. Постмодерністські експерименти в романі Пітера Акройда «Журнал Віктора Франкенштейна». *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 126. Ч.1. С.109-115.
17. Кушнірова Т. Мотив як літературознавча категорія: ознаки і типологія. *Вісник Полтавського національного педагогічного університету імені В. Короленка*. 2004. Вип. 1(34). С.3-11.
18. Література Англії. ХХ століття : навч. посіб. К. О. Шахова, Н. Ю. Жлуктенко, С. Д. Павличко та ін.; за ред. К. О. Шахової. Київ : Либідь, 1993. 400 с.
19. Література. Теорія. Методологія / упоряд. і наук. ред. Д. Уліцької; пер. з польськ. С. Яковенка. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 543 с.
20. Марчук А. Хронотоп і проблема просторовості художнього твору. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/14887/1/marchuk_doc.pdf
(дата звернення: 15.10.2024)
21. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 432 с.
22. Мойсієнко А. Асоціативно-образний паралелізм в українському сонетному тексті. *Мовознавство*. №2. 2023. С. 55-66.
23. Наливайко Д. Література в системі мистецтв як галузь компаративістики // Теорія літератури й компаративістика. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 9-37.

24. Нямцу А.Е. Поэтика традиционных сюжетов. Черновцы: Рута, 1999. 176 с.
25. Нямцу А., Фоміна Г. Міф і легенда у загальнокультурному просторі. Чернівці : Рута, 2009. 263 с.
26. Павлова О.Б. Лондонський текст англійської літератури першої третини ХХ ст.: дис. канд. філол. наук: 10.01.04. Львів, 2017. 201 с.
27. Пархоменко Р. Основні тенденції наукового осмислення поняття «мотив»: функціональний аспект. *Молодий вчений*, №2(102), 2022. С.92-102.
28. Потебня О. Думка й мова. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів : Літопис, 2002. 633 с.
29. Прищепа Т. В. «Мотив творчості у постмодерністській інтерпретації міфу про Франкенштейна (Пітер Акройд «журнал Віктора Франкенштейна»). *Англістика та американістика : зб. наук. праць*. Ред. кол. : А. І. Анісімова (голов. ред.), Т. М. Потніцева (заст. голов. ред.) [та ін.]. Дніпро : ЛІРА, 2016. Вип. 13. С. 198-203.
30. Просалова В., Бердник О. Інтертекстуальність художнього тексту: текстотвірний і рецептивний аспекти : монографія. Донецьк : Норд-Прес, 2010. 152 с.
31. Свірська Ю., Соловей О. Особливості конфлікту драм В. Винниченка. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. В. Стуса*. 2020. Вип.12. т.1. С. 146-149.
32. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. 633 с.
33. Соколівська Д. Інтертекстуальність як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць*. Житомир, 2015. С. 388-391.
34. Тимофєєва В. «Чаттертон» П. Акройда: Витоки задуму. *Від бароко до постмодернізму*. Вип.22, 2018. С. 48-53.

35. Ткаченко А. Мистецтво слова (вступ до літературознавства). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
36. Турган О. До проблеми шляхів міфологізації літератури. *Вісник Запорізького державного університету*. №2, 2002. С. 129-133.
37. Удинська А. Метонімічні переноси на позначення людини в англійській і українській мовах: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.17. Донецьк, 2007. 19 с.
38. Хассан І. Культура постмодернізму. *Вікно в світ*. 1999 №5. С.99-111.
39. Франчук М. Традиційні сюжети в сучасному літературознавстві: до проблеми термінології. *Житомирські літературознавчі студії*. 2013. Вип.7. С.152-157.
40. Чорновол-Ткаченко Р. С. Теорія інтертекстуальності: цілі, завдання, методи. *Вісник СумДУ*. 11 (95). 2006. Т.2. С. 82-87.
41. Шалагінов Б. Б. «Фауст» Й.В. Гете: Містерія. Міф. Утопія: До проблеми духовної сутності людини в німецькій літературі на рубежі XVIII- XIX ст. : монографія. Київ : Вежа, 2002. 280 с.
42. Шевчук М. Традиційний сюжет у національній літературі: аспекти адаптації. *Наукові записки. Філологія*. Т.17. 1999. С.31-36.
43. Яценко Т. Символізм – естетико-філософська основа мистецтва модернізму. *Українська мова і література в школі*. 2020. С. 13-17.
44. Ackroyd P. The House of Doctor Dee URL: <https://www.readanybook.fr/ebook/the-house-of-doctor-dee-609445> (дата звернення: 20.11.2024).
45. Cuddon J. The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory. London : Penguin Books, 1998. 816 p.
46. Finney B. Peter Ackroyd, Postmodernist Play, and Chatterton. *Twentieth century literature*. 38 (2). 1992. P. 240-261.
47. Johnson M., Lakoff J. Metaphors we live by. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1980. 256 p.

48. Lewis B. My Words Echo Thus: Possessing the Past in Peter Ackroyd. Columbia : University of South Carolina, 2007. P.180-187.
49. Prosser A. No place like home. The chronotope of the Haunted House in P. Ackroyd's The House of Doctor Dee. *Aeternum: The Journal of Contemporary gothic studies*, 2015. P. 2-19.
50. Trousson R. Tematy czy motywy? Antologia zagranicznej komparatystyki literackiej. Warszawa : Instytut Kultury, 1997. P.192-200.